ISBN: 978-605-136-402-5

Ankara Üniversitesi Basımevi
http://basimevi.ankara.edu.tr

Türkiye'de Tayvan Çalışmaları - I
(Tarih, Ekonomi ve Uluslararası İlişkiler)

土耳其 & 臺灣

Taiwan Studies in Turkey - I
(History, Economy & International Relations)

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
ASYA-PASİFİK ÇALIŞMALARI
UYGULAMA ve ARAŞTIRMA MERKEZİ (APAM)
ULUSLARARASI SEMPOZYUM

ANKARA UNIVERSITY
ASIA-PACIFIC RESEARCH CENTER (APAM)
INTERNATIONAL SYMPOSIUM

Türkiye'de Tayvan Çalışmaları - I
(Tarih, Ekonomi ve Uluslararası İlişkiler)

土耳其 & 臺灣

Taiwan Studies in Turkey - I
(History, Economy & International Relations)

Yayına Hazırlayan
A. Merthan DÜNDAR

Ankara, 2018

Türkiye'de Tayvan Çalışmaları - I
(Tarih, Ekonomi ve Uluslararası İlişkiler)

Taiwan Studies in Turkey - I
(History, Economy & International Relations)

Yayına Hazırlayan
A. Merthan DÜNDAR

Ankara, 2018

Ankara Üniversitesi Yayınları No: 616
Asya-Pasifik Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
APAM Yayınları : 1

ISBN: 978-605-136-402-5

Baskı Yeri:
Ankara Üniversitesi Basımevi
İncitaşı Sokak No: 10 06510 Beşevler / ANKARA
Tel: (0312) 213 66 55
Basım Tarihi: 28/12/2018

TAYVAN YÖNETİM SİSTEMİ VE KALKINMA POLİTİKALARI*

Seriye SEZEN*

GİRİŞ

Öncelikle, Tayvan'ın tartışmalı bir uluslararası statüye sahip olduğu vurgulanmalıdır. Tayvan kendisini egemen bir devlet ve 1912 yılında anakara Çin'de kurulan Çin Cumhuriyeti'nin (ÇH) kurucusu olarak görse de; Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) Tayvan'ı kendi toprağının parçası, bir eyaleti olarak kabul etmektedir. Bu tartışmalı konuyu anlamak ve netleştirmek için, Tayvan tarihinin bazı tarihsel kilometre taşlarına hatırlatmakta yarar vardır.

Çin egemenliğine girmeden önce Tayvan 1624-1655 yılları arasında Hollandalılar tarafından yönetilmiştir. 1894-1895 yılları arasında süren I. Çin-Japonya Savaşında yenilen Çin, 1895'te imzalanan Shimonoseki Antlaşması ile o tarihte eyaleti olan Tayvan'ı Japonya'ya bırakmak zorunda kalmıştır. Böylece Tayvan, ilk kolonisi olarak 50 yıl Japon yönetimi altında kalmıştır. Tayvan ancak, Japonya'nın yenilgisinin ardından, İkinci Dünya Savaşı sonunda Çin'e geri dönecektir. Bu arada, anakara Çin'de 1930'lu yıllarda Chiang Kai-shek'in liderliğindeki milliyetçiler ile Mao Zedong'un liderliğindeki komünistler arasında başlayan ve Japonya'nın Çin'i işgali nedeniyle kesintiye uğrayan iç savaş Japon işgalinin sona ermesiyle tekrar başlamış ve 1949'da milliyetçilerin yenilgisi ile sona ermiştir.

Milliyetçilerin yenilgisinden sonra Chiang Kai-shek, 1949 yılında ordusu ve devlet adamlarıyla Tayvan Adası'na taşınmıştır. General Chiang'ın amacı, Çin Cumhuriyeti'ni Tayvan'da sürdürmek ve anakarayı komünistlerden tekrar almaktır. Böylece, uluslararası alanda bir tarafta Tayvan'da Çin Cumhuriyeti'nin devamını temsil eden Chiang Kai-shek rejimi, diğer yanda anakarada

---

* Tayvan Dışişleri Bakanlığınca sağlanan Tayvan Bursu ile Eylül-Aralık 2015 döneminde Ulusal Chengchi Üniversitesinin ev sahipliğinde yürütülen araştırma sonucunda hazırlanan raporun Türkçe çevirisinin güncellenmiş halidir. Yazar, araştırmanın yürütülmesine olanak sağlayan, yardımcı olan tüm kurum ve kişilere bu vesileyle teşekkür eder.

* Prof. Dr., Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Öğretim Üyesi.

Mao liderliğinde sosyalist bir cumhuriyet olarak kurulan Çin Halk Cumhuriyeti olmak üzere, her ikisinin de kendini Çin'in temsilcisi olarak gördüğü iki Çin devleti ortaya çıkmıştır.

Birleşmiş Milletler ve kapitalist dünya 1970 yılına kadar Çin'in temsilcisi olarak Tayvan'ı kabul etmiştir.[1] ABD'nin politika değiştirerek, Sovyetler Birliği'ni zayıflatmak amacıyla ÇHC ile yakınlaşması ve Tayvan yerine ÇHC'yi tanımaya başlamasının ardından birçok ülke, bu arada Türkiye, Tayvan'la diplomatik ilişkisini keserek ÇHC'yi tanımaya başlamıştır. 1970'li yıllarda Tayvan Birleşmiş Milletler'deki (BM) sandalyesini ve birçok ülkeyle olan diplomatik ilişkisini kaybetmiştir. İzleyen yıllarda Tayvan ile diplomatik ilişkileri olan ülkeler giderek azalmıştır. En son Panama, 13 Haziran 2017 tarihinden itibaren ÇCH'yi tanıyarak Tayvan'la diplomatik ilişkisini kesmiştir (http://www.xinhuanet.com/english/). Halen 11'i Orta ve Güney Amerika ile Karayipler'de bulunan sadece 21 devletle tam diplomatik ilişkiye sahip Tayvan (Tablo 1), kendisiyle diplomatik ilişkisi olmayan diğer 57 ülke ile ekonomik, ticari ve kültürel ilişkilerini sürdürmektedir. ÇHC'nin yükselen gücü nedeniyle Tayvan'ın daha fazla diplomatik ilişkiyi kaybetmesi beklenebilir.

Tablo 1. Tayvan ile Diplomatik İlişkisi Olan Ülkeler

Belize	Vatikan	Palau	Solomon Adaları
Burkina Faso	Honduras	Paraguay	Svaziland
Dominik Cumhuriyeti	Kiribati	St. Kitts ve Nevis	TuvTuvalu
El Salvador	Marshall Adaları	St. Vincent ve Grenadinler	
Guatemala	Nauru	São Tomé and Príncipe	
Haiti	Nikaragua	St. Lucia	

Kaynak: *The Republic of China Yearbook 2015*, 2015: 84'ten güncellenmiştir.

[1] 1970 yılında 53 ülke ÇHC'yi, ABD ve Japonya'nın yanı sıra 66 ülke Tayvan'ı tanımaktadır. İki ülke her ikisini de tanırken, ikisini de tanımayan ülke sayısı 14'tür (Mcbeath, 1998: 42) http://www.xinhuanet.com/english/

I. YÖNETİMİ DÜZENİ

1. Devlet Organları

Çin Cumhuriyeti, Cumhuriyetin kurucusu Sun Yat-sen'in "halk için halk tarafından yönetilen halkın demokratik cumhuriyeti" ilkesi üzerine inşa edilmiştir.

Tayvan'ın anayasası olan 1947 tarihli Çin Cumhuriyeti Anayasası,[2] merkezi yönetimin Devlet Başkanlığı ile Yürütme, Yasama, Yargı, Sınav ve Denetim olmak üzere ve beş *Yuan*'dan[3] (organ) oluştuğunu düzenlemektedir. Anayasadaki bu düzenleme, Çin Cumhuriyeti'nin kurucusu Sun Yat-sen'in "beş erk ayrımına dayalı anayasa" (*Five Power Constitution*) ilkesinden kaynaklanmaktadır. Bu ilke uyarınca, ulusal egemenliği temsil eden Ulusal Meclis (*the National Assembly*) halk adına siyasal iktidarı kullanırken; beş organ, Yürütme, Yasama, Yargı, Sınav ve Denetim organları yönetim gücünü kullanır. Bu işbölümünün temel amacı, iktidar (*power*) ile yönetimi/işlevi (*function*) ayırmak, böylece hem demokrasiyi korumak hem de yönetimde etkililiği, tarafsızlığı sağlamaktır.[4] İki ek organın varlığı aynı zamanda, kamu bürokrasisinde profesyonelliğe ve eğitime verilen yüksek önemin bir yansıması olarak da değerlendirilmektedir (Cyr, 2005: 24).

Altı yıl için seçilen temsilcilerden oluşan Ulusal Meclisin anayasal yetkileri; devlet başkanı ile yardımcısını seçmek-geri çağırmak, anayasayı değiştirmek ve yasama organınca sunulan anayasa değişikliklerini referanduma götürmektir. Fakat Ulusal Meclis ile ilgili anayasal hükümler 1990'lı yıllarda yapılan bir değişiklikle askıya alındığı için Meclis günümüzde aktif değildir.

Erklerin ve işlevlerin ayrımına dayanan liberal bir demokrasi olan Tayvan'ın özgün niteliği, daha önce de vurgulandığı gibi liberal demokrasilerden farklı olarak beş devlet organına (*Yuan*) sahip olmasıdır. Klasik yasama (*Legislative Yuan*), yürütme (*Executive Yuan*) ve yargı (*Judicial Yuan*) erklerinin dışında Tayvan'da ayrıca, Sınav (*Examination Yuan*) ve Denetim (*Control Yuan*) organları da bulunmaktadır.

---

[2] Anayasanın bir özelliği burada not edilmelidir. Halen Tayvan Anayasası olarak kabul edilen Çin Cumhuriyeti Anayasası'nın özgün halinde birçok değişiklik yapılmıştır. Ancak bu değişiklikler, Anayasa 1947'de anakara Çin'de tüm Çin halkınca kabul edildiği dolayısıyla herhangi bir değişikliğin ancak tüm Çinliler tarafından onaylanması gerektiği düşüncesiyle özgün metne işlenmemektedir.

[3] *Yuan*, Çince'de organ anlamına gelmektedir.

[4] https://www.ly.gov.tw/; http://www.na.gov.tw.

1949-1980 yılları arasında Tayvan tek parti tarafından, 1975 yılında ölümüne kadar Chiang Kai-shek'in liderlik ettiği, Çin Milliyetçi Partisi (Kuomingtang-KMT) tarafından yönetilmiştir. 1987 yılı Tayvan'ın siyasal yaşamında bir dönüm noktasıdır. Sıkıyönetimin sona ermesiyle birlikte demokratikleşme dönemi başlamış ve anayasa değişiklikleri sayesinde çok partili bir demokrasiye, daha demokratik ve özgür bir topluma doğru evrilmiştir. Çok partili siyasal dönemde de Çin Milliyetçi Partisi (Kuomingtang) siyasi iktidarını 2000'li yıllara kadar korumuştur. İlk kez 2000 yılında Kuomingtang dışındaki bir parti, muhalefetteki Demokratik İlerleme Partisi (DİP), devlet başkanlığı seçimini kazanmış ve 2004 yılındaki devlet başkanlığı seçiminde de başarısını sürdürmüştür. 2008 ve 2012 seçimlerinde Kuomingtang yeniden devlet başkanlığını kazanarak iki dönem daha ülkeyi yönetmiştir. Ocak 2016'da yapılan son seçimde ise DİP hem devlet başkanlığını hem de parlamentonda çoğunluğu kazanmıştır.

Tayvan'ın hükümet sistemi akademik literatürde halen tartışmalı olmasına rağmen,[5] devlet başkanının yetkileri, başbakan ve bakanların siyaset dışı atanması gibi anayasal düzenlemeler sistemin yarı-başkanlık sistemine dayandığını ortaya koymaktadır. Weimar Anayasası'ndan benzerlikler taşıyan (Chen, 2005: 245, Shen, 2011) anayasanın özgün hali parlamenter sisteme dayanmaktadır. Bununla birlikte, tarihsel olarak bir tür yarı-başkanlık sistemi uygulanmış ve bu pratik 1990'lı yıllarda yapılan anayasa değişiklikleri ile anayasal bir temel kazanmıştır. Tayvan Anayasası Almanya modeline dayanmasına rağmen "değişikliklerin Fransız uygulamalarından da etkilendiği" öne sürülmektedir (Jan, 2010: 505).

Yürütme

Devlet Başkanlığı anayasada yürütmeden ayrı olarak düzenlenmiş olmasına rağmen, yürütme gücü, devlet başkanı ve bakanlar kurulu (Yürütme Organı Kurulu) tarafından paylaşılmaktadır. Dolayısıyla, yürütme gücü devlet başkanı ve bakanlar kurulu olmak üzere iki koldan oluşmaktadır.

Devlet Başkanı

Devlet başkanı devletin başı ve Silahlı Kuvvetler Başkomutanıdır. Devletin başı olarak dış ilişkilerde ve devlet işlevlerinde ülkeyi temsil eder ve

[5] Ayrıntılı bilgi için bkz. (Lee, 2005).

uluslararası anlaşmalar yapabilir. Ayrıca üst düzey sivil ve askeri yöneticileri atama ve görevden alma, kanunları yayımlama, başbakanın güvensizlik oyuyla azledilmesi halinde parlamentoyu feshetme, merkezi yönetim kuruluşları arasındaki anlaşmazlıkların çözülmesine yardımcı olma, ulusal güvenlik tehditlerine veya diğer krizlere karşı olağanüstü kararnameler yayımlama, devlet başkanının anayasal yetkileridir. Dört alan, dış ilişkiler, ulusal savunma, ulusal güvenlik ve ÇHC-Tayvan ilişkileri, münhasıran devlet başkanın yetkisindedir.

İki önemli ve tarihsel akademik kurum; doğa bilimleri ve sosyal bilimlerin en saygın akademisyenlerinin çalıştığı Çin Akademisi (*Academia Sinica*) ile ulusal arşiv ve diğer önemli tarihsel malzemelerin yönetimden sorumlu Tarih Akademisi (*Academia Historica*), Devlet Başkanlığının yönetimi altındadır. Ülkenin kritik çıkarlarını ilgilendiren konularda başkana yardımcı olmaktan sorumlu Ulusal Güvenlik Kurulu da Devlet Başkanlığına bağlıdır.

Devlet başkanı ve başkan yardımcısı, dört yıllık bir süre için halk tarafından seçilmektedir. ABD'de olduğu gibi başkan adayları, yardımcılarıyla birlikte seçime girmekte ve birlikte seçilmektedirler. Ocak 2016'da yapılan son devlet başkanlığı seçiminde, muhalefetteki Demokratik İlerleme Partisi (DİP) Genel Başkanı Bayan Tsai, %56 oy oranı ile Tayvan'ın ilk kadın devlet başkanı olarak seçilmiştir. Böylece, Tayvan tarihinde, 2000 yılında DİP adayı Chen'in ard arda iki dönem devlet başkanlığı yapmasının ardından, devlet başkanlığı görevi ikinci kez Kuomintang'dan DİP'e geçmiştir. Bayan Tsai, Tayvan'ın bağımsızlığını savunan bir politikacı olmasına rağmen seçim kampanyası süresince bu görüşünü açıkça dile getirmekten kaçınmıştır.

Tayvan'ın ilk devlet başkanı olan ve 1975 yılına kadar iktidarda kalan General Chiang Kai-shek'in oğlu Chiang Ching-Kuo da 1978'den 1988'de ölümüne kadar devlet başkanlığı yapmıştır. Demokratikleşme sürecinden sonra göreve gelen tüm devlet başkanlarının iki ortak özellikleri vurgulanmalıdır. Öncelikle, hepsi Tayvan'ın en saygın üniversitesi olan Ulusal Tayvan Üniversitesi'nden mezundur. İkinci olarak, hepsi ABD veya Birleşik Krallık üniversitelerden yüksek lisans ve/veya doktora derecesine sahiptir (Tablo 2).

Tablo 2. Tayvan Devlet Başkanlarının Görev Süreleri ve Eğitim Düzeyleri

Devlet Başkanı	Hizmet Dönemi	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora
Chinag Kai-shek	1949-1975	Baoding Askeri Akademisi ve İmparatorluk Japon Ordusu Akademisi		
Yen Chia-kan	1975-1978	Şanghay Saint John Üniversitesi		
Chiang Ching-kuo	1978-1988	Moskova Sun Yat-sen Üniversitesi		
Lee Teng-hui	1988-2000	Kyoto İmparatorluk Üniversitesi ve Ulusal Tayvan Üniversitesi	Iowa Eyalet Üniversitesi	Cornell Üniversitesi
Chen Shui-bian	2000-2008	Ulusal Tayvan Üniversitesi	Kaliforniya Üniversitesi	Şikago Üniversitesi
Ma Ying-jeou	2008-2016	Ulusal Tayvan Üniversitesi	New York Üniversitesi Hukuk Fakültesi	Harvard Üniversitesi Hukuk Fakültesi
Tsai Ing-wen	2016 (Mayıs)	Ulusal Tayvan Üniversitesi	Cornell Üniversitesi Hukuk Fakültesi	Londra Ekonomi ve Siyaset Bilimi Okulu (LSE)

Bakanlar Kurulu *(Executive Yuan)*

Tayvan'da bakanlar kurulu, resmi adıyla Yürütme Organı Kurulu, başbakanın başkanlığında başbakan yardımcısı, bakanlar, komisyon başkanları ve devlet bakanlarından oluşmaktadır. Başbakan, bakanlar ya da komisyon başkanları seçimle değil atamayla göreve gelmektedir. Başbakan doğrudan, bakanlar ise başbakanın önerisi üzerine devlet başkanınca atanmaktadır. Başbakan için belirlenmiş bir görev süresi yoktur, görev süresi devlet başkanının görev süresine bağlıdır.

Bakanlar kurulu, bakanlıklar ve komisyonlara ilişkin ortak sorunların yanı sıra, bütçe, sıkıyönetim, af, savaş-barış ilanı ve anlaşmaların onaylanmasına ilişkin yasa tasarıları ile diğer önemli yasa tasarılarını parlamentoya sunar. Başbakan, Kabineye bağlı örgütleri denetlemenin yanı sıra, yönetsel politikaları açıklar, Parlamentoya rapor verir ve milletvekillerinin sorularını yanıtlar.

Yürütmenin sadeleştirilmesi ve etkililiğinin artırılması amacıyla bakanlıklar ve komisyonlar 2000'li yıllarda yeniden yapılandırılmıştır. Yeniden yapılandırma sonucunda bazı bakanlık ve komisyonlar birleştirilmiş veya kaldırılmıştır. Bakanlık düzeyindeki merkezi yönetim örgütleri, 14 bakanlık, yedi

kurul, dört bağımsız komisyon, Merkez Bankası ve diğer üç örgütten oluşmaktadır. Bağımsız komisyonlar Merkezi Seçim Komisyonu ile Adil Ticaret Komisyonu, Finansal Denetim Komisyonu ve Ulusal Haberleşme Komisyonu gibi düzenleyici kurumlardır (Ek 1).

Parlamento (*Legislative Yuan*)

Yasama yetkisini halk adına Parlamento (*Legislaive Yuan*) kullanmaktadır. Parlamento dört yıl seçilen 113 milletvekilinden oluşmaktadır.[6] Milletvekili seçimlerinde üç farklı seçim sistemi uygulanmaktadır. 73 üye, ülke genelinde tek üyeli seçim bölgelerinden seçilmektedir. Adanın yerli halkı ve nüfusun %2'sini oluşturan Aborjinler Mecliste altı milletvekili ile temsil edilmektedir. Bunlardan üçü dağlık bölgelerden üçü de alçak bölgelerden seçilmektedir. Bu iki kategoride seçmenler doğrudan adaya oy vermektedir. Geri kalan 34 üye, toplam oyların en az %5'ini alan siyasi partilerin listesinden, her partinin aldığı oy oranına göre seçilmektedir.

Anayasa, parti listesinden seçilen milletvekilleri için kadın kotasını zorunlu tutmaktadır. Buna göre, her partinin parti listesinden seçilen kadın milletvekili sayısı toplam milletvekili sayısının yarısından az olamaz. Bu nedenle Tayvan'da kadın milletvekili oranı birçok ülkedeki orandan çok daha fazladır. Örneğin, Ocak 2016 seçimlerinden sonra oluşan parlamentoda milletvekillerinin %38'i kadındır.[7]

Yasa yapmak, bütçe kanununu onaylamak, sıkıyönetim ilan etmek, af çıkarmak, savaş-barış ilan etmek, anlaşmaları onaylamak, anayasa değişikliği önermek, ulusal sınırları değiştirmek, devlet başkanı veya yardımcısı azletmek, Parlamentonun başlıca işlevleri arasındadır. Parlamentonun bir diğer yetkisi, devlet başkanınca aday gösterilen üst düzey devlet görevlilerinin atamalarını onaylamaktır. Devlet başkanının önerdiği, Yargı Organının (*Judicial Yuan*) başkan, başkan yardımcısı ve yüksek yargıçlarının; Sınav Organı (Kurulu) başkan, başkan yardımcısı ve üyelerinin; Denetim Organı (Kurulu) başkan, başkan yardımcısı ve üyeleri ile Genel Denetçi, Yüksek Mahkeme Savcılar Ofisi Başsavcısının atanmaları Parlamentonun onayına bağlıdır.

Ocak 2016'da yapılan son genel seçimlerde, uzun yıllardır iktidarda olan Kuomintang ciddi oy kaybına uğramış ve ana muhalefetteki Demokratik İlerleme Partisi (DİP) ilk kez Parlamentoda çoğunluğu kazanmıştır. 18 siyasi partinin yarıştığı genel seçimlerde parlamentoya üç parti girebilmiştir. 113 sandalyenin 49'unu DİP, 20'sini Kuomintang, 3'ünü Yeni İktidar Partisi, 1'ini de

---

[6] 225 olan milletvekili sayısı 2008'de yapılan değişiklik ile 113'e indirilmiştir. The Brookings Institution, 2014: 2.

[7] http://www.bbc.com.

bağımsız aday kazanmıştır. Daha önce belirtildiği gibi %38'ini kadınların oluşturduğu parlamentoda üyelerin %20'si lisans, %51'i master, %18'i de doktora derecesine sahiptir.[8]

Yargı Organı (*Judicial Yuan*)

Yargı organı, devlet başkanınca aday gösterilen ve Parlamentonun onayına bağlı olarak devlet başkanınca atanan 15 yüksek yargıçtan (*grand justice*) oluşmaktadır. Anayasa yüksek yargıçların görevlerini bağımsız olarak yerine getireceklerini düzenlemektedir. Sekiz yıl için atanan yargıçlar aralıksız ikinci dönem görev yapamazlar.

Yargı organı, yorumlama, yargılama ve memur disiplini olmak üzere üç yetkiyi kullanmaktadır. Yüksek yargıçlar grup müzakereleri yoluyla anayasayı yorumlamakta, yasa ve tüzüklerin (*ordinance)* yorumlarını birleştirmektedir. Ayrıca, devlet başkanı veya yardımcısının görevden alınması ve anayasal hükümleri ihlal eden siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin davaları, Anayasa Mahkemesi sıfatıyla karara bağlamaktadır.

Hukuk (*civil),* ceza ve idari davalar ise, yetkili mahkemelerce çözüme bağlanmaktadır. Hukuk ve ceza davalarında yetkili mahkemeler Temyiz Mahkemesi (*The Supreme Court),* yüksek mahkemeler *(high courts*) ve bunların alt mahkemeleri ile diğer mahkemelerdir. İdari mahkemeler ise Temyiz Mahkemesi (*The Supreme Administrative Court*), yüksek idari mahkemeler (*the high administrative courts*) ile diğer alt mahkemelerden oluşmaktadır.[9]

Memur disiplini ise Kamu Görevlileri Disiplin Komitesinin sorumluluğundadır. Anayasal bir kurum olan Komite, yasaları ihlal eden veya görevini ihmal eden her düzeydeki kamu görevlisi/yöneticisinin disiplin işlemlerine bakmaktadır.[10]

Sınav Organı (*Examination Yuan*)

Sınav Organı veya Kurulu, Tayvan'a özgü bir yapılanmadır. Organ tüm memurların sınavlarından, istihdamlarından ve yönetiminden sorumludur. Kamu görevlileri sınavları, liyakate dayalı istihdamla ilgili tüm konular; görev güvencesi, ölüm halinde maddi yardım ve memur emekliliği; görevden çıkarma, performans değerlendirmeleri, maaş dereceleri, terfiler, transferler, takdir ve ödüllendirmeler gibi kamu personeline ilişkin tüm yasal konular

---

8 http://engweb.cec.gov.tw/files/.
9 http://www.judicial.gov.tw/en/.
10 http://tpp.judicial.gov.tw/indexen.

Organın denetimindedir. Tüm bu işlevler, Sınav Bakanlığı, Kamu Personeli Bakanlığı, Kamu Görevlileri Emekli Sandığı Denetim Kurulu ile Kamu Personelinin Korunması ve Eğitimi Komisyonu tarafından yürütülmektedir.

Sınav Organı bir başkan, başkan yardımcısı ve 19 üyeden (bakan)[11] oluşmaktadır. Başkan ve üyeler, Parlamentonun onayından sonra devlet başkanı tarafından altı yıllığına atanmaktadır. Anayasa gereği, başkan ve üyeler görevlerini tarafsız ve bağımsız olarak yasalara uygun biçimde yapmakla yükümlüdürler.

Temel politikaları belirleyen Sınav Organının işlevleri uygulamada, kendisine bağlı iki bakanlık ve iki komisyon eliyle yürütülmektedir. Sınav Bakanlığı, devlet memurlarının, uzman ve teknik personelin ülke çapında sınavlarını yönetmektedir. Kamu Görevlileri Bakanlığı, liyakate dayalı istihdam, emeklilik, yardım, görevden uzaklaştırma, transfer, terfi, maaş dereceleri gibi yasal konulardan sorumludur. Kamu Personelinin Korunması ve Eğitimi Komisyonu kamu görevlilerinin hak ve çıkarlarının korunmasına yönelik politikalardan sorumludur. Komisyon aynı zamanda yönetsel yansızlık eğitimleri ile hizmete yeni giren ya da yeni terfi eden personele yönelik eğitimler vermektedir. Kamu Personelinin Korunması ve Eğitimi Komisyonu altında kurulan Ulusal Kamu Görevlileri Akademisi ise kamu görevlilerinin bilgi ve becerilerini geliştirmeye yönelik eğitimler yürütmektedir. Kamu Görevlileri Emekli Sandığı Denetim Kurulu ise kamu görevlilerinin emeklilik fonlarını değerlendirmek ve denetlemekle yükümlüdür.[12]

Denetim Organı (*Control Yuan*)

Denetim organı, mali denetimin yanı sıra kamu görevlilerinin soruşturmalarını yapan ve halkın kamu idareleriyle ilgili şikâyet dilekçelerini de izleyen çok yetkili ve en yüksek denetim kuruludur. Bu bağlamda hem Sayıştay hem de ombudsman işlevini gördüğü belirtilebilir. Ayrıca, denetim organına bağlı İnsan Haklarını Koruma Komitesi de 2000 yılından beri hizmet vermektedir.[13]

Denetim organının 29 üyesi, Parlamentonun onayından sonra devlet başkanı tarafından altı yıl için atanmaktadır. Üyelerin apolitik olmaları ve yetkilerini bağımsız olarak kullanmaları, anayasal bir gerekliliktir. Denetim organına bağlı, Ulusal Sayıştay (*National Audit Office*), tüm devlet kuruluşlarının gelir ve giderleri ile kesin hesaplarını denetlemektedir.

---

[11] Bu yöneticiler bakan olarak adlandırılmakla birlikte Kabine üyesi değildir.
[12] https://www.exam.gov.tw/cp.asp?.
[13] https://www.cy.gov.tw/ct.asp?xItem.

2. Yönetim Yapısı

Tayvan bağlamında merkezi yönetim, yalnızca yürütme erki ve onun altında örgütlenen kamu örgütlerini değil bir bütün halinde devlet örgütlenmesini nitelemektedir (Ek 1).

Tayvan'da toprak biçimsel olarak;

a) Merkez,

b) İl (*province*),

c) İlçe/kent (*county-city*) ve

ç) Kırsal/kentsel belde (*rural/urban township*) olmak üzere dört yönetsel düzeye bölünmüştür. Ancak bu bölümlenme fiili olarak 1999'da değişime uğramıştır.

1999 öncesinde Tayvan'da, Tayvan ve Fujian olmak üzere iki il (*province*) bulunmaktaydı. Adanın adıyla anılan Tayvan ilinin aslında yapay bir yapılanma olduğu söylenebilir. Günümüzde özel statülü kentler olan yerleşimler (Taipei, Yeni Taipei, Tainan, Taichung, Kaohsiung ve Taoyuan) dışındaki coğrafya Tayvan ilini oluşturmaktaydı. Fujian ili ise ÇHC'nin Fujian eyaleti toprakları içinde olup da bölünme sonrası KMT rejiminin kontrolüne geçen ada parçacıklarından oluşmaktadır. 1999'a kadar Tayvan il yönetimi "kaynak tahsisinde ve uygulamada" belirleyici olmakla birlikte, yetki alanı büyük ölçüde merkezi yönetimin yetki alanıyla örtüşmekteydi (Huang ve Tu, 2010: 522). Diğer yandan, ÇHC faktörü nedeniyle uluslararası alanda ülke adı olarak, Çin Cumhuriyeti yerine Tayvan'ın kullanılır hale gelmesi de bir karışıklığa yol açmaktaydı. Tayvan ili düzenlemesine ilişkin anayasal hüküm halen yürürlükte olmakla birlikte 1999'da yapılan yönetim reformu ile Tayvan il yönetimi askıya alınmış ve yetkileri de merkezi yönetime aktarılmıştır.

Günümüzde Tayvan, idari açıdan, *de facto* olarak, il düzeyinde doğrudan merkezi yönetime bağlı altı özel statülü kent, diğer üç kent ve 13 ilçeden oluşmaktadır.

Üniter yapıya sahip Tayvan'da, Türkiye'de olduğu merkezi yönetimin toprağa dayalı örgütlenmesi, bir mülki idari sistemi bulunmamaktadır. Eğitim, sağlık gibi kamu hizmetleri, kent (*city*), ilçe (*county*) ve beldelerde (*township*) seçilmiş meclisler ve yöneticiler tarafından (yerel yönetimler) sağlanmaktadır. Bu durum gerektiğinde, merkezi yönetim kuruluşlarının (bakanlıklar, komisyon ya da kurullar) taşrada örgütlenmesine engel değildir.

Başkent Taipei ile Yeni Taipei, Tainan, Taichung, Kaohsiung ve Taoyuan kentleri, özel statüye sahip kentlerdir. Özel statülü kent, en az 1,25 milyon nüfusa sahip olmayı gerektirmektedir. Ekonomik/ticari yönden gelişmiş bu kentler, doğrudan merkezi yönetime bağlıdır. Altı kent, bütçeden ek pay alma, daha çok örgüte ve personel sahip olma gibi birtakım ayrıcalıklara sahiptir. Bu kentlerde de meclis üyeleri ve kent yöneticisi (belediye başkanı) seçimle göreve gelmektedirler.

Her düzeydeki yerel yönetimlerin meclisleri ile yöneticileri dört yıl için halk tarafından seçilmektedir (Tablo 3). Yerel yönetimler seçilmişlerin yönetiminde olmakla birlikte üniter sistem içinde bütçe ve kamu politikaları açısından geniş ölçüde merkeze bağımlıdır.

Tablo 3: Yönetsel Düzeyler ve Seçilmiş Meclisler/Yöneticiler

Düzey	**İlçe (county)**			**Kent (il düzeyinde)**
Seçilmiş yürütme	İlçe yöneticisi (*county magistrate*)			Kent yöneticisi (belediye başkanı)
Seçilmiş meclis	İlçe meclisi (*county council*)			Kent (belediye) meclisi
Düzey	*Kırsal belde* (xiang)*	*Kentsel belde* (zhen)*	*Kent (shi)*	*Kentsel ilçe* (Qu)*
Seçilmiş yürütme	Belde yöneticisi (*xiangzhang*)	Belde yöneticisi (*zhen-zhang*)	Belediye başkanı (*shizhang*)	Belediye başkanınca atanan ilçe yöneticisi (*quzhang*)
Seçilmiş meclis	Belde (*xiang-mindai*)	Belde meclisi (*zhenmindai*)	Kent meclisi (*shmindai*)	--
Düzey	*Köy (cun)*	*Mahalle (li)*	*Mahalle (li)*	Mahalle *(li)*
Seçilmiş yürütme	Köy muhtarı (*cunzhang*)	Mahalle muhtarı (*lizhang*)	Mahalle muhtarı (*lizhang*)	*Mahalle muhtarı (lizhang*)
Düzey	*Topluluk (lin)*	*Topluluk (lin)*	*Topluluk (lin)*	*Topluluk (lin)*

* Üçü aynı statüdedir. Nüfusu 50 binden az olanlar kırsal belde, 50-100 bin arasında olanlar kentsel belde, 100 binden fazla olanlar kent olarak adlandırılmaktadır. Kaynak: (Fell, 2012: 115).

3. Yönetsel Reformlar

Tayvan, 1950'li yıllardan günümüze kadar bir dizi yönetsel reformu uygulamaya koymuştur. Reformlar ya ülkenin ekonomik ve sosyal gereksinimlerinden ya da dış etkenler veya baskılardan kaynaklanmıştır. Küreselleşmenin yönetsel ideolojisi olan yeni kamu işletmeciliğinin (YKİ) Tayvan'ı da etkisi altına aldığı görülmektedir. YKİ, 1990'lı yılların başından itibaren Tayvan'ın yönetsel reform programlarına yön veren bir rehber olmuştur (Sun ve Lin, 2014: 193). YKİ'ye dayanan "Yönetimin Yeniden İcadı" programı 1997'de KMT hükümeti tarafından başlatılmıştır. Serbestleştirme, adem-i merkezileşme, dış kaynak kullanımı ve özelleştirme stratejilerini vurgulayan benzer bir reform programı DİP yönetimince 2001'de uygulamaya koyulmuştur (Research, Development and Evaluation Commission, 2010'dan aktaran Sun ve Lin, 2014). Dolayısıyla, 1990'lı ve 2000'li yıllarda gerçekleşen reformlar; özelleştirme, dış kaynak kullanımı, kamu-özel sektör ortaklığı, sadeleştirme, esneklik, etkililik ve kamu örgütleri ile çalışanlarının azaltılması gibi YKİ ilkelerini yansıtmaktadır.

Tayvan'da KİT'lerin özelleştirilmesi süreci, diğer gelişmekte olan ülkelerin deneyiminden farklı değildir. Pu (2006: 161) bu bağlamda "üç benzer strateji"nin Tayvan'da uygulandığından söz etmektedir.

Önce, işletmelerin faaliyetlerinin ticarileştirilmesi özendirilmiştir; yani onlardan kâr amaçlı çalışmaları beklenmiştir. Bu, işletme hedefinin toplumsal amaçtan kâr amacına dönüşmesi demektir. İkincisi, kamu işletmelerinin iş ortamını değiştirmek, önceki tekelci veya oligopolistik piyasa yerine rekabetçi bir piyasada çalışmalarını sağlamak amacıyla liberalizasyon sürecine girilmiştir. Son olarak, işletmeleri kamu mülkiyetinde sürekli olarak çalıştırmaya hiç niyeti olmayan hükümet, onları tamamen veya kısmen özel sektöre satma konusunda bir dizi özelleştirme planını uygulamaya koymuştur.

Tayvan'ın kalkınmasında önemli rol oynayan KİT'ler ve kamu bankaları özelleştirme politikalarının ana hedefidir. Örneğin, Çin Sigorta Şirketi (*China Insurance Corporation*), Çin Petrokimyasallar Şirketi (*China Petrochemicals Development Corporation*), BES Mühendislik Şirketi (*BES Engineering Corporation*) ve Çin Çelik Şirketi (*China Steel Corporation*) 1996'dan önce özelleştirilmiştir. Özelleştirmeler sonucunda 40 olan KİT sayısı 2006 yılına kadar 26'ya düşmüştür (Shih, 2007: 305'den aktaran Jan, 2010: 511).

Kamu bankalarının özelleştirilmesi ise 1998 yılında başlatılmıştır (Sue, 2008). KİT'lerin ve kamu bankalarının özelleştirilmesi, iktidar partisi Kuomintang (KMT) ile muhalefet partisi DİP arasındaki ekonomi-politik mücadelenin özünü oluşturmaktadır. Sue'ya göre (2008), DİP, kamu işletmeleri ve bankalarının özelleştirilmesini, KMT'nin ekonomik iktidarını zayıflatma aracı

olarak görmüştür. Küresel kapitalizmin ve onun yeni liberal ideolojisinin etkisinin yanı sıra siyasal demokratikleşme süreci de, "Tayvan'ın geleneksel KİT ideolojisinin değişimi bağlamında özelleştirme politikasını da etkilemiş" ve özelleştirme politikalarına halk desteğini sağlamıştır. Özelleştirmenin halk tarafından desteklenmesinde; "demokratikleşme siyasal açıdan iyi olduğuna, özelleştirme de ekonomik demokratikleşmeyi temsil ettiğine göre toplum özelleştirmeden de yarar sağlayacaktır" kabulü yatmaktadır (Kuotsai, 2010: 10).

Özelleştirmeler yalnızca KİT'lerin satışı ile sınırlı değildir. Tayvan'da ihale (*contracting out*) yöntemi, kamu hizmetlerinin sözleşmeyle piyasa güçlerine yaptırılması, 1990'ların başından beri uygulanmaktadır. 1998'de Başbakanlık tarafından kabul edilen *Hükümetin Yeniden İcadı İlkesi*nde, ihale yöntemi büyük bir girişim olarak vurgulanmaktadır. 2003 yılında, merkezi ve yerel yönetim hizmetlerini gözden geçiren Hükümetin Yeniden İcadı Komisyonu, bu hizmetlerin çoğunun (yaklaşık 697 merkezi hizmet ve 326 yerel hizmet) ihaleyle yapılmasını istemiştir. 2010 yılında, 293 ihale örneğinin bulunduğu (Yang vd., 2010: 87-88) Tayvan'da, kamu altyapı yatırımları için de yap-işlet-devret yöntemi kullanılmıştır. Temizlik ve bilgi iletişim sistemleri hizmetleri rutin olarak dışarıdan satın alınmaktadır. 2000 yılına kadar, özellikle çevre koruma ve sosyal hizmetler alanlarındaki yaklaşık 50 orta ve büyük ölçekli kuruluşta dış kaynak kullanılmıştır (Shih, 2007: 305'den aktaran Jan, 2010: 511). Diğer yandan, yeniden yapılanma ve kamu hizmetlerinde etkililiği sağlama önlemleri sonucunda yaklaşık "30.056 yönetim pozisyonu kaldırılmıştır" (Jan, 2010: 511).

Bu uygulamaların dışında YKİ'nin etkileri kamu yönetimi araştırmalarında da bulunabilir. 1990 yılından önce, kamu yönetiminde en çok incelenen araştırma konuları sırasıyla, personel yönetimi (%13,8), örgüt kuramı (%11,3), genel siyasa konuları (%10,8) ile kurumların veya programların yapısal ve işlevsel açıdan biçimlendirilmesidir (%9,8). 1990 yılından itibaren ise en önemli araştırma konuları kamu politikası teorileri ve kavramları (%16,4), kamunun örgütsel yönetimi -*management*- (%14,7), yeni kamu işletmeciliği (%13,8), kamu yönetimi teorileri ve kavramlarıdır (%7,4) (Sun ve Lin, 2014: 195-196).

4. Kamu Personel Rejimi

"Sınav odaklı istihdam", birçok Asya ülkesinde olduğu gibi Tayvan'da da kamu görevlileri sisteminin temel özelliği olarak vurgulanmalıdır. Bu istihdam, "modern kamu personeli sisteminin olmadığı İmparatorluk Çini'nde rekabetçi bir kamu personel sınav sistemi kuran Çin Konfüçyüsçülüğünden etkilenen gelenek" üzerine kurulmuştur (So, 2015: 312). Bu sistemde, belirli

sayıda üst düzey bürokrat doğrudan devlet başkanı tarafından atanırken, toplam kamu çalışanlarının yaklaşık %70'i, Sınav Organı (*Examination Yuan*) tarafından örgütlenen merkezi sınava girmek zorundadır. Genel olarak, her yıl 30'un üzerinde ulusal kamu görevlileri sınavı yapılmaktadır. Dolayısıyla, "bürokrat olmak isteyenler öncelikle kamu personeli sınavından geçmek zorundadırlar; daha sonra aldığı puan ve tercihlerine dayalı olarak bir kamu kuruluşuna atanmaktadırlar" (Su, 2010: 613).

Tayvan Anayasası'nın 85. maddesi, kamu görevlilerinin seçiminde açık rekabetçi sınav sistemi uygulanacağını ve sınavda başarılı olmayan hiç kimsenin kamu görevine atanamayacağını düzenlemektedir. Kamu görevlisi, uzman veya teknik personelin atanma nitelikleri, yasalara uygun olarak Sınav Organı tarafından belirlenmektedir.

Sınav, en iyileri seçmeye yöneliktir ve liyakat ilkesine dayanmaktadır. Seçme sürecinin hayli eleyici olması nedeniyle, başarılı adayların yüzdesi görece düşüktür. Örneğin, resmi verilere göre, 2005 ve 2014 yılları arasında düzenlenen uzman ve teknik personel sınavlarında başarı oranı %16,36 ilâ %30,48 arasında değişmektedir.[14] Bununla birlikte, başarılı adayların toplam adaylar içindeki oranı yalnızca %3 ilâ %5 arasındadır.[15]

Merkezi sınav sistemi uygulamada bazı güçlüklere yol açmaktadır. Bu nedenle sistem, Tayvan kamu yönetiminin yeni gereksinimlerini karşılamak amacıyla geliştirilmekte ve değiştirilmektedir. Sınav sistemi belirli mesleklerde kurumlara yeterli personel sağlayamadığından veya özel yetenek gerektiren kadroların alımı için bu yetenekleri ölçmeye uygun özel sınavları hazırlamak zor olduğundan; hükümet, kurumların, idari takdir yetkisine dayanarak sınav dışı kaynaklardan personel alımına izin vermektedir. Bununla birlikte, bu yolla temin edilen personel, devlet memuru statüsünde istihdam edilememekte; yalnızca sözleşmeli ve geçici personel olarak çalıştırılabilmektedir. Bu durumdaki personelin merkezi sınavı geçmedikçe devlet memuru olması olanaksızdır (So, 2015: 319).

Kamu görevlilerinin istihdamı Kamu Görevlileri İstihdam Yasası ile düzenlenmiştir. Bununla birlikte, belli kamu hizmetlerinde (yargı, eğitim, sağlık, denetim, gümrük, polis ve kamu işletmeleri) çalışan personelin istihdamı Türkiye'de olduğu gibi ayrı kanunlarla düzenlenmiştir. Bu meslek gruplarında çalışanların hizmete alım sınavları genel sınavdan ayrı yapılmaktadır.

---

[14] http://www.exam.gov.tw/lp.

[15] Kamu Personelinin Korunması ve Eğitimi Komisyonu (CSPTC) Bakanı Tasi Bih-hwang ile yapılan görüşme, CSPTC Taipei, 9 Aralık 2015.

Kamu İstihdamının Hacmi

Diğer birçok Asya ülkesinde olduğu gibi, Tayvan'da kamu görevlilerinin sayısı görece azdır. 2016 yılında toplam kamu personeli sayısı 347.572'si memur olmak üzere toplam 909.474'tür. Kamu istihdamının toplam nüfusa ve toplam istihdama oranı sırasıyla %3,86 ve %8,04'tür (Tablo 4). 2004-2016 yılları arasında personel sayısı azalmamakla birlikte kamu personeli giderlerinin GSYİH içindeki payı %9,77'den %7,22'ye gerilemiştir.[16] Tayvan kamu yönetiminde sözleşmeli personel istihdam edilmektedir; ancak bu kategorinin oranı yalnızca %1,26'dır.

Tablo 4. Kamu İstihdamının Hacmi[17]

Yıl	Kamu Personeli Sayısı			Kamu Personelinin Oranı (%)		
	Toplam	Memurlar	Diğer	Nüfus	İş Gücü	İstihdam
2005	818.911	337.261	481.650	3,60	7,84	8,16
2010	835.219	340.106	495.113	3,61	7,50	7,87
2014	900.547	347.816	558.731	3,87	7,82	8,13
2016	909.474	347.572	561.907	3,86	7,73	8,04

İşe alım süreci gibi terfi sistemi de sınava dayalıdır. Terfi etmek isteyen bir personel, ya merkezi sınavdan geçmek ya da Ulusal Kamu Görevlileri Akademisi tarafından düzenlenen eğitim programına katılmak zorundadır. Memurlar performanslarına göre değerlendirilmektedir. 2007 yılında yürürlüğe giren Kamu Görevlileri Performans Değerlendirme Kanunu'na göre, kamu görevlilerinin performans değerlendirilmesi, "genel yeterlik ve yetersizliklerin, orantılı ödüller ve cezalarla birlikte objektif değerlendirmesine dayanır." Memurların performans değerlendirmesi, *yıllık*, *ek* ve *özel* değerlendirme olmak üzere üç türde yapılmaktadır. Yıllık değerlendirme A, B, C ve D olmak üzere dört nottan oluşmaktadır. Her bir notun puan değeri ise şöyledir:

A: 80 puan veya üzeri

B: 70'den fazla, 80'den az

C: 60'dan fazla, 70'ten az

D: 60'dan düşük

[16] http://www.exam.gov.tw/public/Attachment/761917392095.pdf.
[17] http://www.exam.gov.tw/public/Attachment/761917383280.pdf.

Sadece (A) veya (B) alan personel performans ödemesinden yararlanabilmektedir. (C) alan personel mevcut ücret oranını korurken, (D) alan personel işten çıkarılmaktadır. Personel terfi ettirilirken yıllık performans değerlendirmesi de dikkate alınmaktadır.

Sınav odaklı, liyakate dayalı kamu personel rejimi ve "kalıcı iş yaşamı ile görece iyi gelir" (Su, 2010: 613) nedeniyle Tayvan'da kamu görevlisi olmak hayli saygın bir konumdur ve kişinin yetenekli ve en iyi olduğunun da bir göstergesidir.[18] Ancak, Asya kapitalizmi, gerek piyasa çalışanları gerekse kamu çalışanlarından hayli talepkârdır. Kamu yönetiminde istihdam; iş disiplini, çalışma süresi ve rekabetçi baskı açısından piyasa istihdamı ile benzerdir. Kamu hizmetine girmek ve burada kalmak sıkı ve rekabetçi koşullarda çalışmayı gerektirmektedir.

II. KALKINMA POLİTİKALARI

Tayvan, 1970'lerden itibaren hızlı ekonomik büyümesi ile daha fazla akademik ilgi kazanmıştır. Aslında Tayvan'ın ekonomik kalkınmada önemli olan bazı dezavantajları vardır. Bu dezavantajlar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- *Diplomatik tecrit*: Önceki bölümde belirtildiği üzere, Tayvan'ın yalnızca 21 ülkeyle diplomatik ilişkisi vardır ve bu sayının gelecekte azalması da olasıdır.
- *Zengin doğal kaynakların yokluğu*: Doğal kaynaklardan yoksun olan Tayvan'da enerji ihtiyacının %98'i ithalatla karşılanmaktadır.
- *Görece küçük toprak ve nüfus*: Tayvan'da 36.197 kilometre karelik toprak üzerinde 23 milyon kişi yaşamaktadır. Nüfus yoğunluğu km2 başına 650 kişidir.
- *Sınırlı ekilebilir alan*: Yaklaşık %60'ı ormanlarla kaplı toprağın ancak dörtte biri ekilebilir alandır. Bununla birlikte sub-tropikal iklim tarım üretimi için elverişli bir ortam sağlamaktadır.
- *Yüksek askeri harcama*: Daha önce belirtildiği gibi ÇHC'ye karşı savaş hali nedeniyle ulusal gelirin önemlice bir kısmı savunma harca-

[18] Bu bağlamda, Eylül 2015'te Taipei'de Ulusal Kamu Görevlileri Akademisi tarafından düzenlenen uluslararası konferansta bir konuşmacının söyledikleri, Tayvan'da kamu görevlisi olmanın taşıdığı anlamı göstermesi açıdan ilginçtir. Merkezi kamu personel sınavında başarısız olan fakat konferans tarihinde bir uluslararası bilgi teknolojileri şirketinin üst düzey yöneticisi olan konuşmacı, kendisinin başarısız olduğu sınavı geçmiş, dolayısıyla ondan daha akıllı kamu yöneticileri önünde konuşmasının kendisini strese soktuğunu belirtmiştir.

malarına gitmiştir. 1950'ler boyunca ve 1960'ların başına kadar, merkezi hükümet harcamalarının %70'ini savunma giderleri oluşturmuştur. Savunma harcamaları izleyen yıllarda giderek gerilemekle birlikte yine de görece fazladır. 1985, 1994, 2013 ve 2014 yıllarında bu oranlar sırasıyla %38,2, %23,7, %15,6 ve %15,7'dir (Mcbeath, 1998: 158; *The Republic of China Yearbook 2014*: 126; *The Republic of China Yearbook 2015*: 128). Diğer yandan yüksek güvenlik kaygısının bilim ve teknoloji yatırımlarını da teşvik ettiği ve bunun da üretim teknolojisini dolaylı olarak etkilediği not edilmelidir.

- Tayvan ekonomisinin halen karşılaştığı zorluklardan biri yaşlı (65 ve üstü) nüfustur. 2015 yılında %12 olan yaşlı nüfus oranının önümüzdeki on yıl içinde %20'ye ulaşması beklenmektedir (*Taipei Times*, November 2, 2015: 3).

- ÇHC, Japonya ve Güney Kore gibi diğer Asya ülkeleri ile kıyaslandığında ulusal şampiyonlar (Güney Kore'de *chaebol*, Japonya'da *ziabatsu)* olarak adlandırılan büyük şirketlerden yoksundur. "Tayvan'ın küçük ve orta ölçekli işletmeleri geçen yarım yüzyılda ülkenin ekonomik kalkınmasının kilit itici gücü olarak bilinmektedir. 2013 yılında küçük ve orta ölçekli işletmelerin toplam işletmeler içindeki oranı %97,64; çalışanlarının toplam istihdamdaki payı da %78,30'dir." (Ministry of Economic Affairs, 2014: 102).

Tayvan'ın bir küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ) ekonomisi olmasının tarihsel ve siyasal nedenleri vardır. KMT rejimi Tayvan'a geldiğinde iş ve sermaye ada sakinlerinin elindedir. KMT yönetimi, büyük işletmelerin teşvik edilmesi halinde, pazarı kontrol eden yerel halkın, Tayvanlıların ekonomik iktidarının güçlenmesinden ve bu ekonomik gücün de kendi iktidarını tehdit eden bir siyasal güce dönüşmesinden kaygı duymuştur (Mcbeath, 1998: 224). Diğer nedenlerin yanı sıra bu siyasal kaygı da KOBİ egemenliğinde bir ekonominin oluşmasında etkili olmuştur.

Kuşkusuz KOBİ'lerin, esneklik ve değişen çevre koşullarına kolay adaptasyon gibi bazı üstünlükleri vardır ve bu üstünlükler Tayvan kişisel bilgisayar sanayinin 1990'larda çökmesini önleyebilmiştir (Wang, 2007: 1098). Ancak KOBİ'lerin küresel rekabet, yenilik ve Ar-Ge geliştirme kapasiteleri çok sınırlıdır. Bunlara ek olarak, hükümetin Yeni Tayvan Doları üzerindeki kontrolü gevşedikçe para biriminin değer kazanması ve çevresel farkındalığın yanı sıra işçilik maliyetinin de artışı, bazı KOBİ'lerin faaliyetlerini, daha ucuz emek ve yeni iş olanakları arayışıyla ÇHC'ye ve Güneydoğu Asya ülkelerine taşımalarına yol açmıştır (Ministry of Economic Affairs, 2014: 102).

Yukarıda belirtilen dezavantajlara ve son yıllarda ekonomideki yavaşlamaya rağmen 2016 yılında nominal değerlerle 529,91 milyar Amerikan Doları GSYİH ve 22.540 Amerikan Doları kişi başına gelir ile Tayvan, düşük gelirli tarım ülkesinden bir sanayi ülkesine dönüşmüştür (Tablo 5). Aynı yıl 434 milyar Amerikan Doları döviz rezervine sahip Tayvan'ın ticaret hacmi 49,75 milyar ihracat fazlası ile 510,89 milyar Amerikan Dolarıdır (National Development Council, 2017: 7).

Tablo 5. GSYİH'nın Dağılımı ve Sektörlere Göre İstihdam (1952-2016)

Yıl	GSYİH			İstihdam		
	Tarım	Sanayi	Hizmetler	Tarım	Sanayi	Hizmetler
1952	32,2	19,7	48,1	56,1	16,9	27,0
2016	1,8	35,1	63,1	4,95	35,88	59,17

Kaynak: (National Development Council, 2017: 20, 34).

Ekonomideki yapısal dönüşüme paralel olarak sosyal göstergeleri de 1950'den bu yana önemli ölçüde iyileşmiştir. 1990'dan bu yana Gini endeksi yükselmekle birlikte Tayvan aynı zamanda görece daha eşit bir toplum olarak kabul edilmektedir (Tablo 6).

Tablo 6. Tayvan Gini Endeksi

Yıl	Gini Endeksi
1970	0,294
1975	0,312
1980	0.278 (en düşük)
1985	0.291
1990	0,312
1995	0,320
2001	0,350 (en yüksek)
2012	0,338

Kaynak: (*Tayvan Statistical Data Book 2014,* 2014: 23).

1. Kalkınma Deneyiminin Ana Yolları ve Politikaları

Tayvan'ın kalkınma deneyiminin bütüncül bir değerlendirmesi için dış aktörler dikkate alınmalıdır. Sömürgeci dönemler, ilkin 1624-1655 yılları arasındaki Hollanda hegemonyası, ardından elli yıl süren Japonya hegemonyası (1895-1945) Tayvan'ın kalkınma pratiğini hem olumlu hem de olumsuz yönde etkilemiştir (Chang ve Myers, 1963; Howe, 2001; Gray 2013; Barret

ve Whyte, 1982). 1950'lerden sonra başka bağlamda Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Tayvan'da etkili olmuştur. 1950'li ve 1960'lı yıllarda Tayvan, ABD'nin askeri ve ekonomik yardımlarından en çok yararlanan ülkeler arasındadır. 1958-1965 yılları arasında "Tayvan, yaklaşık 120 ülke ortalamasının altı katı kadar kişi başına düşen yardım ile kişi başı ABD yardımı toplamında dünyada beşinci sırada yer almıştır" (Taylor ve Hudson, 1972'den aktaran, Barret veWhyte, 1982: 1070). Bu dönem boyunca ve aslında daha sonra da, ABD, Tayvan'ın makro-ekonomik ve sosyal politikalarını, tercihlerini etkileyen bir aktördür.

Bu dış faktörlerin yanı sıra, Tayvan'ın kalkınmasında izlenen iç politikalar/etmenler üzerinde de durulmalıdır.

1950'lerde gerçekleşen ve "Çin-Amerikan Kırsal Yeniden Yapılanma Ortak Komisyonu tarafından yönetilen" (Gray, 2013: 11) toprak reformu, sosyo-ekonomik ve politik etkileri, sonuçları nedeni ile önemli bir faktördür. Toprak reformu, "Tayvan'ın toplumsal sisteminin merkezi bileşeni olan toprak sahibi-ortakçı (*tenant*) ilişkisini ortadan kaldırmakla kalmayıp", toprak sahibi sınıfını, sosyal ve politik nüfuzunun gerilediği, parasal olarak da zayıflayan küçük bir gruba indirmiştir (Copper, 2013: 86). Bu yolla, rejim, köylülerin siyasal desteğini sağladığı gibi siyasal ve ekonomik güç olarak toprak sahibi sınıfın etkilerini de önlemiştir. Ayrıca, tarımsal üretimin artışı sayesinde, o zamanlar çok cılız olan sanayi sektörünün tarım sektörünce desteklenmesi de sağlanmıştır.

Siyasal istikrar ve tek lidere (Chiang Kai-shek), tek partiye (Kuomintang) dayalı otoriter rejim de, politikaların kesintisiz uygulanmasının siyasal ortamını hazırlamıştır. Sıkıyönetim altında, "basın ve örgütlenme gibi temel anayasal haklar gözardı edilmiş, Ulusal Meclis ve diğer temsili organların seçimleri askıya alınmış" (Ngo, 2005: 84) ve çalışma hakları (ör. grev hakkı) da engellenmiştir. "Bu düzenli, disiplinli ve zorunlu olarak uyumlu emek gücü sanayileşmenin temel itici gücü olmuştur" (Mcbeath, 1998: 40). İşgücüne yüksek katılım oranı ve kadınların işgücüne katılım düzeyi bir diğer başat etmendir. Toplam istihdam 1952-1979 yılları arasında 2,5 milyondan 6,4 milyona yükselmiştir. "1976'da toplam iş gücünün %30,8'ini oluşturmalarına rağmen imalat sanayi emeğinin %46,6'sını kadınlar oluşturmaktaydı." Bu nedenle Galenson (1982: 50), kadın emeği olmaksızın Tayvan'ın hızlı kalkınmasının mümkün olmayacağını öne sürmektedir. Kadınların toplam çalışanlar içindeki oranı 1994-2014 yılları arasında %38,3'ten %44,3'e yükselmiştir. 2014 yılında 11,1 milyon toplam çalışanın yaklaşık 5 milyonu (4,9 milyon) kadındır *(*Executive Yuan, 2015: 7).

Planlamanın yanı sıra, yüksek eğitim ile bilim ve teknoloji yatırımları, Tayvan sanayileşmesinin diğer önemli politikalarıdır.[19] İlk dört yıllık kalkınma planı 1953'te uygulamaya girmiş[20] ve günümüze kadar 16 kalkınma planı uygulanmıştır. Halen 2017-2020 yıllarını kapsayan 17. Ulusal Kalkınma Planı uygulamadadır.

Doğal kaynaklardan yoksun bir toplum olarak insan gücü niteliğinin sürekli geliştirilmesi, Tayvan'ın ekonomik büyümesinin devamlılığını sağlayan asal bir etmendir. 1950'lerde, altı yıl ilköğretim ile sınırlı olan zorunlu eğitim, 1968'de dokuz yıla, 2014'te de 12 yıla çıkarılmıştır. Günümüzde Tayvan eğitim düzeyi yüksek bir nüfusa sahiptir; 2016 yılında 15 yaş ve üstü nüfus içinde yüksek eğitim[21] görmüş olanların oranı %43,6'dır (National Development Council, 2017: 35).

Sanayinin gelişiminin bir diğer itici gücü bilim ve teknoloji politikaları ile bu alanlara yapılan yatırımlardır. 2015 yılında merkezi hükümet harcamaları içinde eğitim, bilim ve kültür %20,02 payla, sosyal refah harcamalarından (%23,19) sonra ikinci sıradadır (*The Republic of China Yearbook 2016*: 2016, 119). 1985-2015 yılları arasında Ar-Ge harcamalarının GSYİH içindeki oranı %1'den %3,1'e yükselmiştir. 1993 yılında ilk kez özel sektörün Ar-Ge harcamaları kamu sektörünü geçmiştir. 1970'lerden bu yana Tayvan yüksek teknolojiye dayalı sanayi üretimini desteklemektedir. 1985 yılında %18 olan yüksek teknolojiye dayalı ihracat ürünlerinin oranı 1998'de %48,5'e, 2016'da %62,2'ye yükselmiştir (National Development Council, 2017: 37). 1978 yılında Hsinchui'da açılan ilk bilim parkını, devam eden yıllarda diğerlerinin kuruluşu izlemiştir.

Son olarak, ihracatı önceleyen ekonomik politikalar nedeniyle yabancı yatırımları çekmek amacıyla serbest ihracat bölgeleri kurmak gibi birçok teşvik önlemlerinin uygulamaya koyulduğu vurgulanmalıdır.

2. Temel Kalkınma Politikaları

1950'ler: İthal İkameci Politikalarla Sanayileşme

1950'li yıllar boyunca Chiang yönetimi ithal ikameci bir sanayileşme politikası izlemiştir. Kore ve Vietnam savaşları nedeni ile ABD'nin ilgisine mazhar olan Tayvan, ABD'nin finansal, askeri ve teknik yardımlarından yararlanmıştır. 1951-1961 yılları arasında ABD yardım programı ortalama GSYİH'nin

[19] Bkz. (Greene, 2008).
[20] Ayrıntılar için bkz. (Li ve Yeh, 1982: 103).
[21] Üniversite ile iki yıllık meslek yüksekokulları düzeyi.

yaklaşık %6'sına, gayri safi yatırımın %37'sine denktir (Galenson, 1982: 40). ABD aynı zamanda dönem boyunca Tayvan'ın makro-ekonomik ve toplumsal politikalarının da yönlendirici konumundadır. ABD'nin rehberliğinde ilk dört yıllık Ulusal Kalkınma Planı 1953 yılında uygulamaya koyulmuştur. 1950'li yıllarda Tayvan yıllık ortalamada %8,4 büyümüştür. [22]

1960'lar: İhracat Odaklı Büyüme

1960'ların başında Tayvan kalkınma politikasını, ithal ikameci sanayileşmeden ihracat-odaklı büyüme yönünde değiştirmiştir. Yabancı yatırımı teşvik etmiş ve ilk ihracat geliştirme bölgesini de kurmuştur. Finansal teşviklerin yanı sıra, ucuz ve pazarlık gücü olmayan iş gücü (sıkıyönetim nedeniyle o dönem grev yasaktır) yabancı yatırımcıyı çekmede Tayvan'ın önemli avantajlarından biridir.

Tayvan 1960'larda kendisini, tarım ürünleri ihraç eden bir ülkeden hafif sanayi ürünleri ihraç eden bir ülkeye dönüştürmüştür. Bu dönemde hükümet işgücünü geliştirmek amacıyla yeni eğitim politikaları benimsemiş ve zorunlu eğitim süresini altı yıldan dokuz yıla çıkarmıştır. 1946-1950 yılları arasında yaklaşık üç yıl (2,8) olan 15 yaş ve üstü nüfusun ortalama eğitim süresi 1972-1976 yılları arasında yaklaşık yedi (6,88) yıla yükselmiştir (Hou ve Chang, 1982: 354). Yüksekokul ve üniversite mezunu nüfus da önemli ölçüde arttırılmıştır (Tablo 7). Tayvan ekonomisi 1960'lı yıllarda yıllık %9 büyümüştür.

Tablo 7. Fen ve Doğa Bilimlerinden Mezun Öğrenciler (1946-1965)

Yıl	Doğa Bilimi	Mühendislik	Tıp	Tarım
1946	0	26	89	17
1950	87	278	157	199
1956	147	789	105	315
1960	520	1.454	341	624
1965	1.157	2.338	852	987
Toplam	6.338	17.826	4.825	8.987

Kaynak: (Greene, 2008: 110).

1970'ler: Yüksek Teknolojili ve Sermaye Yoğun Sanayilerin Gelişimi

1970'li yıllarda bir yanda dünyada enerji fiyatları artar ve ekonomik gelişme yavaşlarken Tayvan'da da iş gücü maliyeti artmıştır. Bu dönemde temel ve ağır sanayi ürünlerini ihraç etmeyi hedefleyen Tayvan, yüksek teknolojili ve sermaye yoğun sektörlere dayalı kalkınma politikasını benimsemiştir. Bu

[22] Ekonomik büyüme oranları için kaynak: (National Development Council, 2014: 15).

bağlamda hükümet, ulaşım ve elektrik altyapısını genişletmek, ilk nükleer enerji santralini kurmak ve petrokimya, çelik ve diğer sermaye yoğun sanayileri teşvik etmek amacıyla "On Büyük Kalkınma Projesi"ni uygulamaya koymuştur. Hükümet ayrıca, yeni büyüme alanlarına verdiği Ar-Ge desteğini artırmış ve "1973 yılında Sanayi Teknolojisi Araştırma Enstitüsünü kurmuştur" (Mcbeath, 1998: 46).

Ülke ekonomisinin ortalama %10,1 büyüdüğü 1970'li yıllarda ABD ile yakınlaşmanın sonucu olarak Tayvan'ın en çok ticaret yaptığı ülke de değişmiştir. 1966 yılına kadar Tayvan'ın en büyük pazarı olan Japonya'nın yerini 1967'de ABD almıştır. "1979 yılında Tayvan'ın ihracatında ABD'nin payı %35 iken Japonya'nın payı %14'e gerilemiştir" (Galenson, 1982: 49).

1980'ler: Ekonomik Liberalleşme ve Uluslararasılaşma

1980'lerde Tayvan ekonomik liberalleşme ve uluslararasılaşmayı, Tayvan'ın ekonomik gelişiminin yol gösterici ilkeleri olarak ilan etmiştir. Ekonomik ve mali liberalizasyon, KİT'lerin özelleştirilmesi ve serbestleştirme politikaları bu döneme yön vermiştir. ABD'den ve küresel kapitalist güçlerden gelen talep ve baskılar bu yeni politikanın benimsenmesinde etkili olmuştur. Bununla birlikte Mcbeath (1998: 46-47), 1980'lerin başındaki küresel ekonomik durgunluk nedeniyle, bu politikaların uygulamasının 1980'lerin ortalarına kadar ertelendiğini öne sürmektedir. Piyasanın alanını genişletmeyi hedefleyen neoliberal politikaların yanı sıra Tayvan aynı zamanda yüksek teknolojili sanayi ürünlerine dayanan yeni bir ihracat rejimine yönelmiştir. Bu nedenle, ulusal kaynaklar, elektronik ve bilgi teknolojileri gibi yüksek teknoloji tabanlı üretime yöneltilmiştir. Yüksek teknolojiye dayalı sanayileri geliştirmek amacıyla ilk bilim parkı olan Hsinchu Bilim Parkının (HBP) 1980'de açılmasını,[23] 1987'de, dünyanın en büyük sözleşmeli yarı-iletken dökümhanesi (*foundry*) olan Tayvan Yarı-İletken Üretim Şirketinin (*Taiwan Semiconductor Manufacturing Company)* kuruluşu izlemiştir.

1980'li yıllar Tayvan'ın siyasal yaşamında da bir dönüm noktasıdır. Devlet başkanı olarak 1978'den vefat ettiği 1988 yılına kadar Tayvan'ı yöneten, Chiang Kai-shek'in oğlu, Chiang Ching-Kuo'nun yönetiminde tek parti sistemi devam etmiştir. Fakat Chiang Ching-kuo döneminde demokratikleşme süreci başlatılmış ve kamu yönetiminde nepotizm ve yolsuzlukla mücadele amacıyla bir dizi politika yaşama geçirilmiştir.

---

[23] HBP günümüzde, yaklaşık 1.400 hektar alana yayılan altı yeri kapsamaktadır (Hsinchu Biyomedikal Bilim Parkının yanısıra Hsinchu, Zhunan, Tongluo, Longtan ve Yilan parkları). Tayvan'da, adanın sırasıyla kuzey, orta ve güney kesimlerinde bulunan üç bilim parkı bulunmaktadır (http://www.sipa.gov.tw). Bu üç bilim parkının 2016'daki toplam geliri 78 milyar ABD Dolarıdır. http://taiwantoday.tw/news.

1986'da Tayvan'ın ilk muhalefet partisi olan Demokratik İlerleme Partisi (DİP) resmen kurulmuş ve bir yıl sonra da, yaklaşık 40 yıl yürürlükte kalan sıkıyönetim kaldırılmıştır. Daha sonra, anayasa değişikliği ile devlet başkanının olağanüstü yetkileri kaldırılmıştır. ÇHC ile siyasal yakınlaşma politikası güden Chiang Ching-kuo 1987'de ÇHC'ye seyahat yasağını kaldırmıştır (Copper, 2013: 53-54). Dönem boyunca ekonomik büyüme devam etmekle birlikte büyüme oranı önceki yılların gerisinde kalmıştır (%7,7). Bu arada, ÇHC kapılarını yabancı yatırıma açarak onlara ucuz emek ve çekici yatırım olanakları sunmaktaydı. Bunlara ilave olarak ÇHC 1988'de, Howe'un (2001: 52) "nihai nokta" olarak değerlendirdiği, Tayvanlıların yatırımlarını teşvik eden mevzuatı uygulamaya koymuştur.

1980'ler ve 1990'lar boyunca, Tayvan özelleştirme, serbestleştirme, dış kaynak kullanımı ile kamu ve özel ortaklığı gibi neo-liberal politikaları uygulamıştır. Bununla birlikte Tayvan'ın bir süre finansal kuruluşların özelleştirmesinde ihtiyatlı bir politika izlediği belirtilebilir. Bu nedenle, ekonomisi küresel finansal sisteme tümüyle entegre olmadığı için, Tayvan, Doğu Asya finansal krizinden görece daha az zarar görmüştür (Clark ve Tan, 2012: 124).

Diğer yandan Dent (2004: 91), Tayvan'ın Doğu Asya finansal krizi esnasında uluslararası finansal pozisyonunu yönetmek için etkili, sağlam bir düzenleyici ve denetleyici program izlediğini vurgulamaktadır. Bir başka ifadeyle, Tayvan finansal piyasalarını liberalleştirirken, hükümet de daha güçlü denetleme ve izleme mekanizmaları geliştirmiş ve Merkez Bankası ile Maliye Bakanlığının düzenleyici yetkilerini güçlendirmiştir. Böylelikle Doğu Asya krizi sırasında "Tayvan'ın istikrarlı ekonomisi bölgedeki diğer ülkelerden sermaye çekmiştir" (Copper, 2013: 173).

1990'lar ve 2000'ler: Bilgi Ekonomisine ve Yeni Bir İhracat Modeline Geçiş

1990'lı yıllar, Tayvan ve ÇHC'nin ilişkileri açısından yeni bir aşamayı temsil etmektedir. 1991'de Tayvan, 1949'dan beri resmen devam eden ÇHC ile savaş halini sona erdirmiştir. 1993 yılında Singapur'da iki taraf arasındaki karşılıklı ilişkilerin normalleştirilmesi için ilk resmi toplantı yapılmıştır. Komünizm tehdidi artık kalmamıştır. Kuomintang rejimi altındaki Çin Cumhuriyeti anakaraya dönememiştir; ancak, Tayvan sermayesi Hong Kong üzerinden anakaraya, ÇHC'ye akmaya başlamıştır. Şimdi Tayvan ve ÇHC arasında bir başka mücadele başlayacaktır.

1990'ların başında, küresel pazarın yarıdan fazlasına monitör, anakart ve görüntü tarayıcısı sağlayan Tayvan, birçok bilgi teknolojisi (BT) ürününün bir

numaralı üreticidir. 1995'te IBM, Dell ve Microsoft gibi BT devlerinin üreticisi olarak "dünyanın üçüncü büyük BT donanım üreticisi haline gelmiş ve küresel yüksek teknoloji sanayinin işbölümünde vazgeçilmez bir rol oynamıştır" (National Development Council, 2014: 9).

1990'lı yıllar sosyal politikalar açısından da bir dönüm noktasıdır. Yeni düzenlemelerle sosyal güvenlik ağı güçlendirilmiştir. Zorunlu sağlık sigortası kapsamının sınırlı olması (1977'de %12) nedeniyle, 1995 yılında, neredeyse tüm nüfusu kapsayan ulusal sağlık sigortasının uygulamaya koyulması önemli bir adımdır. Bu düzenlemenin sonucunda, 1970'lerde %8 olan toplam hükümet harcamaları içinde sosyal güvenlik harcamalarının oranı 2013'te %32'ye yükselmiştir. 1990'larda ekonomi %6,3 oranında büyümesine rağmen, büyüme oranındaki gerileme devam etmiştir. Bununla birlikte kişi başı GSYİH ilk kez 1992 yılında 10 bin ABD Dolarını aşmıştır (National Development Council, 2014: 14, 41).

2000'li yıllarda temel hedef, bilgi ekonomisini (*knowledge economy*) geliştirmek ve uluslararası ticaret sistemine girmektir. 2001 yılında ÇHC'nin üyeliğinden bir yıl sonra, 2002'de Tayvan Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) katılmıştır. 2012'de başlatılan *Altın On Yıl Ulusal Vizyon Planı*, piyasa dostu politikaları daha da güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Ekonomik ve mali düzenlemeleri gevşetmek, daha özgür ve etkili iş ortamı yaratmak, uluslararası yatırımları genişletmek, planın yöneldiği hedefler arasındadır. Plan aynı zamanda yeni bir ihracat modelini benimsemiştir. Mal ihracatının yanı sıra hizmet ihracatına da önem vermeyi amaçlayan yeni model aynı zamanda ihracat genişletme stratejisini ve yöntemlerini de değiştirmektedir. "Geçmişin fiyat rekabetine ve ürün pazarlamaya dayanan modelinden değer yaratmaya ve değer pazarlamaya" dayanan yeni bir ihracat modeli hedeflenmektedir (National Development Council, 2014: 11). Bu nedenle, hükümet önceliklerini Ar-Ge, yenilik ve tasarımı geliştiren politikalara yöneltmiştir.

Ancak kapitalizmin 2008 krizi, ihracata dayalı büyüyen Tayvan ekonomisinde bir daralmaya yol açmıştır. Ekonomik büyüme oranı 2000-2009 yılları arasında %3,8'e, 2010-2016 yılları arasında %3,5'e gerilemiştir. Ekonomik durgunlukla mücadele etmek amacıyla hükümet temel değerleri, "yenilik, istihdam ve adil dağılım" olan yeni bir büyüme stratejisi benimsemiş ve iç yatırımları artırmak amacıyla "5+2" Sanayi Yenilik Programını uygulamaya koymuştur. Bu program ile hedeflenen, dijital ekonomi; hizmetler, kültür ve yaratıcı sanayilerde teknolojik yenilik; yonga tasarımı ve yarıiletken teknolojilere ağırlık verilerek Tayvan'ın küresel rekabet gücünü yeniden yapılandırmaktır (National Development Council, 2017: 10-11, 15).

3. Temel Zorluklar

ÇHC'ye Giderek Artan Ekonomik Bağımlılık

Tayvan ile ÇHC arasındaki ticaret, 1980'lerde dolaylı olarak, Hong Kong üzerinden başlamıştır.[24] İzleyen yıllarda ÇHC ile ticaret hızla artmış ve ÇHC 1990'lı yılların başında Tayvan için önemli bir pazar haline gelmiştir. 1989'da %5 olan Tayvan'ın ihracatındaki ÇHC payı, ÇHC'nin Tayvan'ın en büyük ihracat pazarı haline geldiği 2002 yılında %23'e yükselmiştir. 2010 yılında ÇHC'nin Tayvan'ın toplam ihracat değeri içindeki payı ABD ve Avrupa'nın ihracatının neredeyse dört katı kadardır (Copper, 2013: 172). Tayvan'ın en büyük ihracat ve ithalat pazarı olan ÇHC (Hong Kong dâhil), 2016 yılı resmi verilerine göre ihracatta %40,1, ithalatta ise yaklaşık %20 paya sahiptir (National Development Council, 2017: 22). Gerçek ticaret verilerinin resmi rakamlardan çok daha fazla olduğu da savunulmaktadır.[25] GSYİH'sının %70'i ihracat gelirlerinden kaynaklandığından, Tayvan ulusal gelirinin büyük bir kısmı ÇHC'ye bağlıdır. Diğer yandan bu bağımlılık göreli olarak ithalat açısından da geçerlidir. Japonya ve ABD Tayvan'ın ithalatında 1990'lara kadar en önemli iki pazar olmuştur. ÇHC'nin payı 1990'lara kadar yalnızca %2,2 civarındadır. 2014 yılında, Japonya ve ABD'nin payı %25,23'e gerilerken (sırasıyla %15,22 ve %10,01) ÇHC'nin payı 2014'te %18,15'e, 2016'da da yaklaşık %20'ye yükselmiştir (*The Republic of China Yearbook 2015,* 2015*:* 132; National Development Council, 2017: 22).

Öte yandan, Tayvan hükümetinin aksi yöndeki çabalarına rağmen Tayvan sermayesi ÇHC'ye akmaktadır. 2016 yılı sonuna kadar ÇHC'ye yapılan yatırımların tutarı 164,6 milyar ABD Dolarıdır (National Development Council, 2017: 6). 2014 yılında tek başına Tayvan'ın toplam yabancı yatırımının %90,1'ini çeken ÇHC, Tayvan'ın yabancı yatırımları için birincil pazar haline gelmiştir.[26] Diğer yandan, Haziran 2009'da, ÇHC'den gelen doğrudan yabancı yatırımları serbestleştiren Ekonomik İşbirliği Çerçeve Anlaşmasının (EİÇA) yürürlüğe girmesiyle birlikte, ÇHC'den gelen yatırımlar 2013 yılına kadar 864,52 milyon ABD Dolarına ulaşmıştır (*The Republic of China Annual 2014*, 2014: 130-131).

Ticari ilişkilerin yanı sıra, iki taraf arasındaki insanlar arası ilişkiler de 1980'lerden beri gelişmektedir. 1987 yılından Aralık 2017 sonuna kadar ÇHC'yi ziyaret eden Tayvanlıların sayısı 99 milyona, Tayvan'ı ziyaret eden

---

[24] ÇHC ve Tayvan ilişkilerinin gelişimi için bkz. (Costa ve Silva, 2011; Xin, 2010; Qimao, 2011; Zhang, 2011.

[25] Detaylar için bkz. (Yeh ve Ho, 2012.)

[26] http://www.mac.gov.tw

ÇHC'li sayısı da 26 milyona ulaşmıştır.[27] Ancak Bayan Tsai'nin devlet başkanlığına gelmesinin ardından soğuyan ilişkiler iki taraf arasındaki ziyaretleri de etkilemiştir. ÇHC'ye giden Tayvanlı sayısı artmaya devam ederken ÇHC'den gelen ziyaretçi sayısı 2016 ve 2017 yıllarında gerilemiştir (2017'de %22,4 azalma). Yüksek harcama oranları nedeniyle her ülkenin gözdesi haline gelen Çinli turistlerin sayısının azalması, Tayvan'ın turizm gelirinin de gerilemesi demektir.

Günümüzde Tayvan bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) ve elektronik sanayinin en önemli tedarikçisidir. BİT geleneksel tekstil sanayinin yerini alarak 1995'ten beri Tayvan'ın en önemli ihracat kalemi haline gelmiştir. BİT sektörünün toplam ihracat değeri içindeki payı 1995-2004 yılları arasında %23,5'ten %30,7'ye yükselmiştir. Tayvan 1996'da, bu sanayinin dünya üretim değeri sıralamasında, ABD ve Japonya'dan sonra en büyük üçüncü ülkedir. (Wang, 2011:160). 2015 yılında, Tayvan 23 ürünüyle küresel pazar payının ilk üç sırasında yer almaktadır (Tablo 8).

Tablo 8. Tayvan Ürünlerinin Küresel Pazar Payı (2015)*

No 1		**No 2**		**No 3**	
Ürün	**Pazar payı (%)**	**Ürün**	**Pazar payı (%)**	**Ürün**	**Pazar payı (%)**
Yarı iletken dökümcülük (*foundry*)	67,27	IC substrat	24	Büyük TFT-LCD ekran	18,80
Taşınabilir navigasyon cihazı (PND)	54,70	Elektrikli tekerlekli sandalye, elektrikli küçük motosiklet	23,10	Küçük ve orta TFT-LCD ekran	16,88
Yeşil yosun	49,42	Elektrolitik bakır levha	21,80	Akrilonitril-bütadiyen stiren (ABS)	13,80
Entegre devre (IC) paketleme ve deneme	48,00	Entegre devre tasarım	19,90	Termoplastik esnek madde	
Üst düzey bisiklet	47,09	Silisyumlu güneş pili	15,90	Naylon kablo (fiber)	6,20
Cam elyaf kumaş	32,00	Bilyalı vida (*ball screw*)	15,10	Beta-karoten	4,38
İşlevsel tekstil	27,25	Baskılı devre kartları (PCB)	13,10	Polyester filament	2,50
		OLED ekranlar	2,80	Kablosuz yerel ağ (WLAN)	0,60

* Yalnızca ülke içinde üretilen ürünleri içermektedir. Küresel pazar payı üretim değeri tahminlerine dayanmaktadır. Kaynak: (National Development Council, 2017: 7).

[27] https://www.mac.gov.tw/en/News_Content.aspx?n.

Bununla birlikte küresel kapitalizmin yeni aşaması, Tayvan'ın ihracata dayalı büyüme modelini olumsuz etkilemiştir. ÇHC'yi bir tür devlet kapitalizmine dönüştüren reform ve açık kapı politikalarından sonra, Vietnam ve Kamboçya gibi bazı sosyalist Asya ülkeleri de ÇHC'nin yolunu izleyerek küresel kapitalizme ucuz emek ve piyasa dostu politikalar sunmaya başlamıştır. Bu koşullar altında Tayvan, 1960'larda ve 1970'lerde yabancı yatırımcılar için sahip olduğu çekiciliğini kaybetmekte ve yüksek emek maliyeti nedeniyle kendisi göçmen işçi istihdam eder hale gelmektedir. Diğer yandan, düşük üretim maliyeti nedeniyle Tayvan sermayesi de bu ülkelere akmaktadır. Dünyanın en büyük yarı iletken yonga üreticisi olan Tayvan Yarıiletken İmalat Şirketi (TSMC) bile 2016 yılında ÇHC'nin Nanjing kentinde 3 milyar ABD Doları tutarında yatırım yapmak üzere anlaşma imzalamıştır.[28]

Tayvan'ın bilgi ve iletişim teknolojileri sanayisindeki başarısı büyük oranda üretim maliyetini düşüren ve üretim ölçeğini genişleten ÇHC'deki yatırımıyla ilişkilidir. Resmi verilerde en çok onay alan dış yatırımlar olan bilgi ve iletişim teknolojileri ile elektronik sanayileri yatırımları ÇHC'ye gitmiştir. 2001'de %46,4 olan bu yatırımların oranı 2008 ve 2009 yıllarında %70'e yükselmiştir. Diğer yandan 2001-2009 yılları arasında BİT sektörünün yurtdışındaki üretim değeri %52,9'dan %99,4'e yükselirken aynı dönemde yurtdışı üretiminde ÇHC'nin payı da %36,9'dan %95'e tırmanmıştır (Wang, 2011: 160).[29]

Bir zamanlar düşük üretim maliyetlerinden ötürü, küresel BİT devlerinin üreticileri haline gelen Tayvan şirketleri, artık rekabet avantajlarını kaybetmekte ve yatırımlarını düşük maliyet sunan dış pazarlara yönlendirmektedir. Özet olarak, geçmişte Tayvan lehine çalışan küresel kapitalizmin doğası şimdi Tayvan ekonomisi için tehdit oluşturmaktadır. Bu ikilem nedeniyle Clark ve Tan (2012: 4) haklı olarak "Tayvan'ın gittikçe artan oranda köşeye sıkışan bir ekonomiye dönüştüğü"nü öne sürmektedirler.

Ekonomik Bağımlılık Karşısında Siyasal Bağımsızlık

1980'lerde başlatılan demokratikleşme süreci, eşzamanlı olarak, Tayvan'da kimlik tartışmalarına ve ÇHC'den bağımsızlık hareketine yol açmıştır. KMT içinde anakaralılar baskın iken, DİP ve diğer muhalefet partilerinde çoğunluğu Tayvan'da doğanlar oluşturmaktadır. Dolayısıyla çok partili siyasal yaşam, DİP'in öncülüğünde, Çin kimliği yerine Tayvan kimliği oluşturma ve giderek Tayvan ulusunu inşa etme yönünde bir hedefin de siyasal gündemde

[28] http://www.tsmc.com.

[29] Önceki yıllarda Tayvan ürünlerinin küresel pazar payları yurtdışı üretimi de kapsar halde resmi verilerde yer alırken son yıllarda bu oranların yurtiçi üretimle sınırlı verilmesi, ÇHC ile ilişkilere hayli mesafeli duran yeni yönetimin bir tercihi ve Tayvan'ın kendi üretim kapasitesini gösterme çabası olsa gerektir.

filizlenmesine yol açmıştır. Bu bağlamda, ÇHC'ye ekonomik bağımlılığın Tayvan'ın ÇHC'den siyasal bağımsızlığını zayıflattığı tartışılmaktadır. Bu sav özellikle genç kuşaklar tarafından desteklenmektedir. 2014 yılında ÇHC ile imzalanan Hizmet Ticareti Anlaşmasının imzalanmasını protesto etmek için ortaya çıkan ayçiçeği hareketi, ÇHC ile yakınlaşmadan duyulan rahatsızlığın bir tezahürüdür.

Kamuoyu araştırmaları 1989-2010 yılları arasında, kendisini Çinli olarak tanımlayanların sayısının gerilediğini, buna karşın Tayvanlı olarak gören nüfusun önemli ölçüde arttığını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte ikili (Çinli ve Tayvanlı) kimliği benimseyenlerin sayısı da artış içindedir (Tablo 9) (Fell, 2012: 146).

Tablo 9. Kendinizi Nasıl Tanımlıyorsunuz? (%)

	1989	**1992**	**1999**	**2000**	**2005**	**2010**
Çinli	52	25,5	12,1	12,5	7,2	3,8
Tayvanlı	16	17,6	39,6	36,9	45	52,4
Hem Çinli hem de Tayvanlı	26	46,6	42,5	44,1	43,4	40,4
Bilmiyorum	6	10,5	5,8	6,5	4,4	3,4

Kaynak: (Fell, 2012: 147).

Öte yandan Tayvan'ın bağımsızlığını savunanların oranı görece artsa da bağımsızlıktan veya bağımsızlık yönünde mevcut durumun sürdürülmesinden yana olanlar ile birleşmeden veya birleşme yönünde mevcut durumun devamından yana olanlar azınlıktadır (sırasıyla %22,2 ve %22,5). Tayvanlı seçmenlerin çoğunluğu radikal bir değişimi desteklememektedir; %58,3'ü statükonun süresiz devamından veya statükonun sürdürülerek kararın daha sonra verilmesinden yanadır (Tablo 10).

Tablo 10. Birleşme, Bağımsızlık veya Statükonun Korunması Yönünde Kamuoyu Görüşü (%)

Görüş	**1994**	**1995**	**2000**	**2005**	**2010**	**2015**	**2017**
Bir an önce bağımsızlık	3,1	3,5	3,1	6,1	6,2	4,3	5,0
Bir an önce birleşme	4,4	2,3	2,0	1,8	1,2	1,5	2,2
Statükonun devamı, kararın sonra verilmesi	38,5	24,8	29,5	37,3	35,9	34,0	33,2
Statükonun süresiz devamı	9,8	15,6	19,2	19,9	25,4	25,4	25,1
Statükonun bağımsızlık yönünde devamı	8	8,1	11,6	14,2	16,2	17,9	17,2
Statükonun birleşme yönünde devamı	15,6	19,4	17,3	12,3	9,0	8,1	10,3
Cevap yok	20,5	26,3	17,4	8,5	6,1	8,8	6,8

Kaynak: (Election Study Center, NCCU Important Political Attitude Trend Distrubition, 15.01.2018).

SONUÇ

Birçok gelişmekte olan ülke gibi, Tayvan 1950'li yılların başında, kilit unsurlarını KİT'lerin oluşturduğu ithal ikameci bir kalkınma politikası izlemiştir. Bununla birlikte, 1960'lı yıllara gelmeden bu politika bırakılarak ihracat odaklı bir büyüme politikası benimsenmiştir. Aslında bugüne kadar Tayvan ekonomisine, küresel ve ulusal pazar koşullarının gereklerine göre çeşitli periyodik değişikliklerle birlikte bu politika yön vermiştir. Ana izlek bu olmakla birlikte, değişen koşullar çerçevesinde kalkınma stratejilerinin yenilenmesi ve planlı kalkınma, Tayvan deneyiminin vurgulanması gereken niteliğidir. 1950'lerden 2000'lere kadar Tayvan kendisini önce bir tarım ekonomisinden düşük gelirli işçilik ve düşük teknolojiye dayalı hafif sanayi ihracatçısına ve daha sonra da nitelikli emeğe ve orta ve yüksek teknolojiye dayanan bilgi ve iletişim teknolojisi sanayisi tedarikçisine dönüştürmüştür. Bugün Tayvan dünyanın yarı-iletken üretiminin merkezidir.

Bununla birlikte, Tayvan ekonomisi şimdi iki yönlü bir baskı altındadır. Bu baskılar, birbiriyle bağlantılı başlıca iki kaynaktan, küresel kapitalizmin yeni aşamasından, kısaca küreselleşmeden ve ÇHC'in ekonomik gücünün yükselişinden gelmektedir. Tayvan artık ucuz maliyetten kaynaklanan yabancı yatırım için çekiciliğini kaybetmiştir. 1980'ler ve 1990'lar boyunca ÇHC'nin sunduğu ucuz işçilik ve maliyeti, günümüzde Vietnam, Kamboçya ve diğer ülkeler sunmaktadır. Bundan daha önemlisi, Tayvan sermayesi de ÇHC'ye ve diğer ülkelere yönelmektedir. Hatta görece yüksek iş gücü maliyeti nedeniyle Tayvan sermayesi günümüzde göçmen işçi istihdam etmektedir.

İkinci zorluk, Tayvan ekonomisinin giderek ÇHC'nin pazarlarına bağımlı hale gelmesidir. Tayvan GSYİH'si %75 oranında ihracat gelirlerine, bu gelirler de %40 oranında ÇHC'ye bağımlıdır. Dolayısıyla, küresel mali krize bağlı olarak hem ÇHC'nin ekonomik büyümesinin yavaşlaması hem de Tayvan'ın diğer pazarlarının daralması sonucunda Tayvan'ın ihracat hacmi ve büyüme oranı azalmaktadır.

Öte yandan, Tayvan'ın demokratikleşme süreci Tayvan'ın politik ve ekonomik iklimi ile toplumsal yapısını değiştirmiştir. ÇHC ile ilişkiler ve Tayvan'ın ÇHC karşısındaki pozisyonu, 2000'lerden beri ülkede sıcak gündem maddeleri olmuştur. Liberal değerleri benimseyen yeni orta sınıf ve genç kuşağın çoğunluğu yeni bir kimliği sahiplenmektedir. Kendilerini Çinliden ziyade Tayvanlı olarak adlandırmakta ve bağımsız bir Tayvan'ı savunmaktadırlar. Ancak iki taraf arasındaki koşullar, ilişkiler ve küresel dengeler, ÇHC'in reform ve dışa açılma politikalarından bu yana köklü bir şekilde değişmiştir. Artık Tayvan açısından tehdit ÇHC'nin komünizmi değil, yükselen ekonomik

ve politik gücüdür. Bu koşullarda bir "Tayvan paradoksu"dan söz edilebilir. Bu paradoks, çelişki, Tayvan'ın siyasi hedefleri ve kaygıları ile ulusal ekonomik çıkarları arasındaki çatışmadan kaynaklanmaktadır. Tayvan'da bir yanda Çinli kimliğinden ayrı Tayvanlı kimliği ve bir Tayvan ulusu inşa edilmeye çalışılmakta; öte yandan ekonomisi, varolma mücadelesi verdiği ÇHC'ye giderek daha bağımlı hale gelmektedir.

Bu çelişkiyi gidermek, ÇHC'ye olan ekonomik bağımlılığı aşmaya ve bir Tayvan ulusu yaratmaya çalışan bugünkü DİP yönetiminin önündeki en kritik sorundur. Ancak reel ekonomik-politik koşullarda DİP'in bu hedefi gerçekleştirilebilir olmaktan uzaktır. Bu ekonomik gerçekler-siyasal hedefler arasındaki çelişkinin dışında, geçmişte olduğu gibi günümüzde de Tayvan'ın geleceği ÇHC ve ABD ilişkilerinden bağımsız değerlendirilemez. Karşılıklı ekonomik bağımlılıkları olan dünyanın iki büyük ekonomisi arasındaki ilişkiler ise değişen dünya dengeleri nedeniyle oldukça sorunludur. Zayıflayan ekonomisini güçlendirmek amacıyla küreselleşme karşıtı ve korumacı politikalara yönelen ABD'nin, küreselleşme liderliğine soyunan ÇHC karşısında Tayvan'ın nereye kadar arkasında duracağı belirsizdir. Sonuç olarak, DİP yönetiminde boğazın iki yakasında siyasi söylem ve iklim ne kadar soğursa soğusun Tayvan ile ÇHC arasındaki ilişkileri, eylemleri maddi gerçeklik belirleyecektir.

KAYNAKÇA

Barret, R. E. and Whyte, M. K. (1982). "Dependency Theory and Taiwan: Analysis of a Deviant Case", *American Journal of Sociology*, 87(5): 1064-1089.

Chang, H. Y. and Myers, R. H. (1963). "Japanese Colonial Development Policy in Taiwan 1895-1906: A Case of Bureaucratic Entrepreneurship", *the Journal of Asian Studies*, 22(4): 433-449.

Chen, Tsi-yang (2005). "A New Constitution or Constitutional Amendment for Taiwan?-Building on Theories on Constituent Power", in: *A New Constitution for Taiwan*, (Ed. Taiwan Advocates), Symposium on a New Constitution for Taiwan (November 27-28, 2004, Taipei): Collected Papers, Taipei 2005: 213-263.

Clark, Cal and Tan, Alexander C. (2012). *Taiwan's Political Economy: Meeting Challenges*, Pursuing Progress, Lynne Rienner Publisher, Colorado.

Copper, John F. (2013). *Taiwan: Nation State or Province?,* Sixth Edition, Westview Press, USA (Boulder).

Costa, Meredith A. and Silva, J. P. (2011) (Ed). *China, Taiwan and "One China" Policy*, Nova Science Publisher Inc. New York.

Cyr, Arthur I. (2005). *Taiwan: The Commercial State*, Revised Version, School of Law University of Maryland, Baltimore 2005.

Dent, Christopher M. (2004). "The New International Political Economy of east Asia and the Developmental State", in: *Developmental States: Relevancy, Redundancy or Reconfiguration?* (Ed. Linda Low), Nova Publisher, New York: 79-99.

Election Study Center, NCCU (15.01.2018), *Important Political Attitude Trend Distrubition*, http://esc.nccu.edu.tw/course/news.php?Sn=167 (Erişim: 05.03.2018).

Executive Yuan (2015). *Gender at a Glance in ROC (Taiwan)-version 2015,* Directorate-General of Budget, Accounting and Statistics, Republic of China, Taipei. http://eng.stat.gov.tw/public/Attachment/5727115741O5IS5JQV.pdf (Erişim: 11.12.2015).

Fell, Dafydd (2012), *Government and Politics in Taiwan*, Routledge, Oxon.

Galenson, Walter (1982). "How to Develop Successfully: The Taiwan Model", *in: Experiences and Lessons of Economic Development in Taiwan*, (Ed. Kwoh-ting Li, Tzong-shian Yu), Academia Sinica, Taipei: 37-57.

Gray, Kevin (2013). *Aid and Development in Taiwan, South Korea, and South Vietnam*, United Nations University World Institute for Development Economics Research (UNU WIDER), Helsinki.

Greene, J. Megan (2008). *The Origin of the Developmental State in Taiwan, Science Policy and the Quest for Modernization*, Harvard University Press, Cambridge Massachusetts, London.

Hou, C. and Chang, C. (1982). "Education and Economic Growth in Taiwan: The Mechanism of Adjustment", in: *Experiences and Lessons of Economic Development in Taiwan*, (Ed. K Li, T. Yu), Academia Sinica, Taipei: 337-389.

Howe, C. (2001). "Taiwan in the 20th Century: Model or Victim? Development Problems in a Small Asian Economy", *The China Quarterly*, V. 165: 37-60.

Huang, T. and Tu, Wenling (2010). "Public Policy Processes and Citizen Participation in Taiwan," in: *Public Administration in East Asia: Mainland China, Japan, South Korea and Taiwan*, (Ed. Evan M. Berman, M. Jae Moon, Heungsuk Choi-Boca Raton), CRC Press Taylor and Francis Group: 517-531.

Jan, Chung-yuang (2010). "History and Context of Public Administration in Taiwan", in: *Public Administration in East Asia: Mainland China, Japan, South Korea and Taiwan*, (Ed. Evan M. Berman, M. Jae Moon, Heungsuk ChoiBoca Raton), CRC Press Taylor and Francis Group: 497-516.

Kuotsai, Tom Liou (2010). "Privatization Development in Taiwan: Background and Issues, *Public Administration Quarterly*, Spring: 3-21.

Lee, Yeau-tarn (2005). "Presidentialism: The Better Choice for Constitutional Engineering in Taiwan", in: *A New Constitution for Taiwan*, (Ed. Taiwan Advocates), Symposium on a New Constitution for Taiwan (November 27-28, 2004, Taipei): Collected Papers, Taipei: 391-444.

Li, Kwoh-ting and Yeh, Wan-an (1982). "Economic Planning in the Republic of China", in: *Experiences and Lessons of Economic Development in Taiwan*, (Ed. Kwoh-ting Li, Tzong-shian Yu), Academia Sinica, Taipei: 103-129.

Mcbeath, Gerald A. (1998). *Wealth and Freedom: Taiwan's New Political Economy*, Ashgate, Aldershot and Brookfield.

Ministry of Economic Affairs (2014). *2014 White Paper on Small and Medium Enterprises in Taiwan*, Small and Medium Enterprise Administration, Taipei.

National Development Council (2014). *Economic Development R.O.C. (Taiwan) 2014,* Taipei.

National Development Council (2017). *Economic Development R.O.C. (Taiwan) 2017,* Taipei.

Ngo, Tak-Wing (2005). "The political bases of episodic agency in the Taiwan state", in: *Asian States: Beyond the Developmental Perspectives*, (Ed. R. Byod, T.W. Ngo), RoutledgeCurzon, Oxon.

Pu, Cheng-Chiu (2006). "Public Enterprise Management in Taiwan: Has the Change of Government Made Much Difference?", *Asia Pacific Journal of Public Administration*, 28(2): 143-169.

Qimao, Chen (2011). "The Taiwan Straits Situation since Ma came to Office and Conditions for Cross-Straits Political Negotiations: a view from Shanghai", *Journal of Contemporary* China, 20(68): 153-160.

Research, Development and Evaluation Commission (2010). Executive Yuan.

Shen, Yu-chung, (2011). "Semi-presidentialism in Taiwan: A Shadow of the Constitution of the Weimar Republic", *Taiwan Journal of Democracy*, 7(1): 135-152.

Shih, J (2007). "Government reform experience in Taiwan, 1990-2006: A critical assessment", in: *The repositioning of public governance: Global experience and challenge*, (Ed. G. Caiden and T. T. Su), Best-Wise Publishing, Taipei: 291-320.

So, Bennis Wai Yip (2015). "Exam-centred Meritocracy in Taiwan: Hiring by Merit or Examination?", *Australian Journal of Public Administration*, 74(3): 312–323.

Su, Tsai-Tsu (2010). "Civil Service Reforms in Taiwan", in: *Public Administration in East Asia: Mainland China, Japan, South Korea and Taiwan*, (Ed. Evan M. Berman, M. Jae Moon, Heungsuk ChoiBoca Raton), CRC Press Taylor and Francis Group: 609-625.

Sue, Shih-hsien (2008). "The Political Economy of Bank Privatization in Taiwan", *Taiwan International Studies Quarterly*, 4(2): 109-148.

Sun, M. Tung-Wen and Lin, J. Yu-Wen (2014). "Public Administration Research in Taiwan: A Content Analysis of Journal Articles (1990-2010)", *American Review of Public Administration*, 44(2): 187-202.

Taipei Times, November 2, 2015.

Taiwan Statistical Data Book 2014 (2014). National Development Council, Taipei.

Taylor, Charles L., and Hudson , Michael C. (1972). *World Handbook of Political and Social Indicators*, 2nd Ed. New Haven, Conn., Yale University Press.

The Brookings Institution (2014), *Taiwan's Legislative Yuan: Oversight or Overreach?,* https://www.brookings.edu/events/taiwans-legislative-yuan-oversight-or-overreach/ (Erişim:12.02.2018).

The Republic of China Yearbook 2014, Taipei, 2014, http://www.ey.gov.tw/en/cp.aspx?n=EC9205F763E2A607 (Erişim: 21.09.2015).

The Republic of China Yearbook 2015, Taipei, 2015, http://www.ey.gov.tw/en/cp.aspx?n=EC9205F763E2A607 (Erişim: 13.02.2016).

The Republic of China Yearbook 2016, Taipei, 2016, http://ws.ey.gov.tw/001/Eyupload/oldfile/UserFiles/YB%202016%20all%20100dpi.pdf (Erişim: 20.02.2018).

Wang, Jenn-Hwan (2007). "From technological catch-up to innovation-based economic growth: South Korea and Taiwan compared", *Journal of Development Studies*, 43(6): 1084-1104.

Wang, Jenn-Hwan (2011). "Information and Communication Technology Industry: Rival States vs. Integrated Economies", in: *The Second Great Transformation: Taiwanese Industrialization in the 1980s-2000s,* Ed. Reginald Yin-Wang Kwok, Chengchi University Press, Taipei: 159-180.

Xin, Qiang (2010). "Beyond Power Politics: institution-building and Mainland China's Taiwan policy transition", *Journal of Contemporary China*, 19(65): 525-539.

Yang, Kaifeng vd., (2010). "Evaluating Contacting-Out Performance in Taiwan: Comparing Perceptions of Public Managers and Private Contractors", *Public Administration Quarterly*, Spring: 76-108.

Yeh, Kuo-chun and Ho, Tai-kuang (2012). "Magnitude and volatility of Taiwan's net foreign assets against Mainland China: 1981-2009", *China Economic Review*, 23: 720-728.

Zhang, Baohui (2011). "Taiwan's New Grand Strategy", *Journal of Contemporary China*, 20(69): 269-285.

Elektronik Kaynakça

http://engweb.cec.gov.tw/files/15-1030-30007,c4430-1.php (Erişim: 23.03.2016).

http://taiwantoday.tw/news.php?post=112944&unit=6 (Erişim: 30.03.2017).

http://tpp.judicial.gov.tw/indexen.asp?struID=17&contentID=26 (Erişim: 02.01.2018).

http://www.bbc.com/news/world-asia-36309137 (Erişim: 02.01.2018).

http://www.exam.gov.tw/lp.asp?ctNode=1233&ctUnit=449&baseDSD=7&mp=5 (Erişim: 01.11.2015).

http://www.exam.gov.tw/public/Attachment/761917383280.pdf (Erişim: 25.02.2018).

http://www.exam.gov.tw/public/Attachment/761917392095.pdf (Erişim: 25.02.2018).

http://www.ey.gov.tw/en/cp.aspx?n=95097CAF31185CC1 (Erişim 11.09.2015).

http://www.judicial.gov.tw/en/ (Erişim: 02.01.2018).

http://www.mac.gov.tw/public/Attachment/432514581851.pdf (Erişim 18.11.2015).

http://www.sipa.gov.tw/english/home.jsp?serno=201003210014&mserno=201003210003&menudata=EnglishMenu&contlink=content/introduction_1.jsp&level2=Y (Erişim 16.04.2016).

http://www.tsmc.com/tsmcdotcom/PRListingNewsAction.do?action=detail&newsid=THPGTHHITH&language=E (Erişim: 05.03.2018).

http://www.xinhuanet.com/english/2017-11/16/c_136757909.htm (Erişim: 31.01.2017).

https://www.cy.gov.tw/ct.asp?xItem=7768&ctNode=1826&mp=21 (Erişim: 02.01.2018).

https://www.exam.gov.tw/cp.asp?xItem=1728&ctNode=606&mp=5 (Erişim: 02.01.2018).

https://www.ly.gov.tw/EngPages/List.aspx?nodeid=345

(Erişim: 30.01.2018). http://www.na.gov.tw/en/intro-en/IntroEnViewaaba.html?itemid=62 (Erişim: 30.01.2018).

https://www.mac.gov.tw/en/News_Content.aspx?n=07E6EAF4852D1FD1&sms=66E8484ACCBF8A86&s=5B79136536B777AB (Erişim: 02.03.2018).

EKLER

Ek 1. Merkezi Yönetimin Örgütlenmesi

